

6

המקום גורם אותו³⁵ אלא אקרקפתא דגברי רמי, ודקא אמרת שלא יהא חרם רבינו גרשום ז"ל חמור מאיסורא דאורייתא³⁶ והבאת ראיה³⁷ ממגרומתא דרב ושמואל, גם זו אינה ענין לנדון דידן³⁸ כלל משום דרבי זירא הוה³⁹ סבירא ליה דמגרומתא דרב ושמואל שריא ואעפ"כ כשהיה בבבל היה נוהג איסור בדבר מפני⁴⁰ שכני מקום אחד חייבין לנהוג (כמנהג גלילותיהם) [כדברי יגדוליהן]⁴¹ ואפילו היכא דרבים חלוקין⁴² עליהם⁴³ כדאמרינן [שבת קל א] במקומו של רבי אליעזר⁴⁴ היו כורתים עצים לעשות פחמים (ו) לעשות⁴⁵ ברזל⁴⁶, וכ"ש כשנדוליהם מחמירים בדבר אחד שאין לאחד מאנשי מקומם להקל בדבר, ומשום הכי אע"ג דהוה סבירא ליה לרבי זירא דמגרומתא דרב ושמואל שריא אפילו הכי כשהיה בבבל היה נוהג בו⁴⁷ איסור, אבל כשעלה לארץ ישראל ולא היה דעתו לחזור כיון דאיתו הוה⁴⁸ [סבירא] ליה דההיא מגרומתא שריא הרי לו היא⁴⁹ בארץ ישראל כהתרו⁵⁰ גמור, ומה ענין זה

שינויי נוסחאות

34 היה | ק חסר. 35 החרם מעליו | א מהחרם. 36 אותו | ר חסר. 37 והבאת ראיה | ל חסר. 38 דיון | ב ל פ ק ר שלפנינו. 39 הוה | ר הוא. 40 מפני | ב ל פ ק ר לפי. 41 כדברי גדוליהן | ע"פ ל פ ק, ר כרב גלילותיהם. 42 עליהם | ר עליה. 43 (ו)לעשות | ע"פ א ב ל פ ר, וכ"ה לפנינו. 44 לעשות ברזל | ק חסר. 45 בו | ק חסר. 46 הוה | ק חסר. 47 סבירא | ע"פ כל הכת"י והר"י. 48 לו-היא | ל ק היא לו. 49 בארץ | ק ר בארץ. 50 כהתרו | ל ק ר בהתרו.

לחרם ב"ד הגדול. שנאמר ששינוי הכ וכתבת עוד שנ או לפרוע דברי ידו שנים, ובתוך אותו שאותו שיצא משם בזה חוץ מכבודך מוכיח מתוכו שלא זמן שהם דרים באו מאנשי העיר משגד עניין שבאותו מקו או מתקנין⁵¹ שיהן הדבר ברור שהמקו לן דכל כהאי גוונא חרם זה של רבינו

51 ב"ד הגדול שהחרים מקום. 53 זמן | ל ה 57 שבתוכו | ר שבמקו 59 שם | ב ל פ ק ר ו שבעירם | ב ל פ ק ר

שיעשו אנשי מקומו כ (23) פסק רבנו הובא ב ורמז ברמ"א אהע"ז כ הגר"א ס"ק פד. וכן הובו ס"י א הגהב"י אות כ וז ובהרבה ספרי שו"ת. שלמה חו"מ ס"י לט ע "או מתקנין" משמע דז חרם ג"כ אקרקפתא דגב משמע ודלא כהמהרש"ד"כ שו"ת ב"ד של שלמה דרק בכה"ג דהוי אומדו אלא על בני אותה העיר אומדנא דמוכח אף שלא וללא ב"ד הגדול מ"מ לעיל הערה 14. ובחקרי מכאן דאם ליכא אומדנא

דלכאורה משמע דס"ל לרבנו דאין ביד בני העיר לבטל תקנת הרב אף להחמיר מה שהנהיג להם רבם, אבל דחה זאת שו"ל שדברי רבנו הם בחיי הרב או בחיי תלמידו דכיון שלמדו ממנו אין בידם להחמיר שלא להקל בכבוד רבם אבל בני מקומו שלא למדו ממנו גם הוא יודה שיש בידם לאסור. (21) וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א ס"י רגז וע"י שו"ע חו"מ ס"י כה ס"ב ברמ"א. וע"י חקרי לב הנ"ל שמוכח מדברי רבנו דחייבים ללכת אחר הוראת רב העיר אף להקל מדכתב הכא "אפי" היכא דרבים חלוקים" וע"ז כתב בסמוך "וכ"ש כשגדוליהם מחמירים", וזה דלא כהפ"ח באו"ח ס"י תצו עיי"ש בארוכה. וע"י שו"ת אבני נזר או"ח ס"י תכד אות לח ובהשטטה אות נג. (22) ע"י חקרי לב הנ"ל שהקשה איך מביא רבנו ראיה מרי אליעזר שאפי' כשרבים חלוקים עליו חייבים לנהוג כוותיה, הא הנמוקי" בבי"מ נט כתב בשם רבינו דהיינו טעמא דרי אליעזר עמד על דעתו מפני שראה אמת המים וחרוב וכותלי בית המדרש וגדולה מכולם הבת קול הכריעו כוותיה, וא"כ י"ל דרק בכה"ג נהגו כוותיה, ות"י שדעת רבינו דבמקום שחלקו על ר"א פנים בפנים דמדין תורה נתבטל דעתו, אף דר"א ס"ל דמשגיחין בבת קול נגד רבים, מ"מ כיון דאגן קיי"ל אין משגיחין בבת קול לא היו מניחין לר"א

דלא להוסיף עלה ודוקא במגזר מילתא אמר כן, ע"י לעיל הערה 15, אבל בחקרי לב חו"מ ס"י קיא כתב שאין דברי רבנו תמוהים דכי היכי שיחיד שקבל עליו בתרם דבר מה שפשוט שאסור בכל המקומות כ"ש חרם דרבים במידי דמיגדו מילתא. וע"י כנה"ג אהע"ז ס"י א הגהב"י אות כ שכתב שהמהרש"ך בחי"ב ס"י צז והמהרש"ל בס"י יד שכתבו שאינו חייב לקיים חדר"ג אלא כשהוא נשוי אשה מן המקום שיצא משם, כנראה לא ראו תשובת רבנו ואם ראו אותה מפרשי לה שנשא במקום שיצא משם כדמוכחי דברי רבינו לפי פשוטן (ע"י לעיל הערה 3), וע"י גם בשו"ת בעי חיי אהע"ז ס"י א ובשירי כנה"ג הנ"ל בהערה 3, וע"י בעצי ארונים ס"י א ס"ק טו שכתב שהמהרש"ך מודה למהריב"ל, עיי"ש. וע"י עוד בשו"ת מהריב"ל הנ"ל שלמד מדברי רבנו שגם מי שיצא מעירו ובא לעיר שיש בה חרם אף שדעתו לחזור חל עליו החרם, והקשה עליו בשו"ת ב"ד של שלמה הנ"ל דלא דמי דרק ב"ד כתב רבנו שלא נפקע החרם כיון שהל אקרקפתא דגברא, אבל מי שבא לעיר מהיכי תיתי שיחול עליו החרם אם בדעתו לחזור. (20) כ"כ רבנו גם בפירושו לרי"ף פטחים (ז ב) שתלמידו ואנשי מקומו נוהגים כמותו בין לקולא בין לתומרא. וע"י חקרי לב או"ח ס"י צה שכתב

7

לחרם ב"ד הגדול שהחרים⁵¹ על אנשי גלילותיו וקבלוהו עליהם ועל זרעם כדי שנאמר ששינוי המקום⁵² יקרע גזר דינו, זו אינה תורה⁵³.
 וכתבת עוד שמעשים בכל יום שקהל אחד מסכימים בדבר אחד שלא לעשותו או לפרוע דבר ידוע ואמרו בסתם כל אדם יפרע כך וכך לצדקה לשנה עד עשר שנים, ובתוך אותו זמן⁵⁴ אחד מהם הולך לדור למקום אחר ובכה"ג המנהג⁵⁵ פשוט שאותו שיצא משם פטור מאותה תקנה, ובאת לדמות נדון שלפנינו לענין זה, ואף בזה חוץ מכבודך לא צדקת דודאי כל כה"ג פטור, ומעמא דמלתא לפי שהדבר מוכיח מתוכו שלא נתחייבו אנשי אותה⁵⁶ העיר באותה צדקה וכיוצא בה אלא כל זמן שהם דרים באותה העיר לפי שכל קהל חייב לפרנס עניים⁵⁷ שבתוכו⁵⁸ וכשאחד מאנשי העיר משנה מקומו נפטור מלפרנס עניים שבמקומו וחל עליו פרנסת⁵⁹ אותן עניים שבאותו מקום שהולך שם⁶⁰ במאי דמטי ליה⁶¹, ולפיכך כשהצבור מחרימין או מתקנין⁶² שיתן כל אחד ואחד⁶³ דבר קצוב לשנה לפרנסת עניים שבעירם⁶⁴ הדבר ברור שהמקום גורם, וכל כהאי גוונא⁶⁵ הוויא ליה אומדנא דמוכח⁶⁶ וקיימא לן דכל כהאי גוונא אולינן בתר אומדנא כדמוכח בדוכתי טובא בגדרים⁶⁷, אבל חרם זה של רבינו גרשום אינו רואה בו שום הוכחה שיהא תלוי במקום כלל⁶⁸.

שינויי נוסחאות

51 ב"ד הגדול שהחרים | ב פ ק ר שהחרים ב"ד הגדול, ל שהחרים ב"ד. 52 המקום | פ חסר, ק ר מקום. 53 זמן | ל העשר שנים. 54 המנהג | ל הדבר. 55 אותה | ק חסר. 56 עניים | ל העניים. 57 שבתוכו | ר שבמקומו וחל עליו פרנסת אותן עניים שבאותו מקום. 58 פרנסת | ל חייב פרנסת. 59 שם | ב ל פ ק ר חסר. 60 ליה | ל חסר, ק לה. 61 ואחד | ב ל פ ק ר חסר. 62 עניים שבעירם | ב ל פ ק ר ענייהו. 63 שיהא תלוי במקום כלל | ר כלל שיהא תלוי במקום. 64 של | ב

דגברא ואפי' בחרם שאינו למגדר מילתא, וכי חימא דפרנסת עניים הוי מיגדר מילתא, הרי ראית השואל דמעשים בכל יום שאי עקר דירתו פקע האיסור והביא למשל תקנת פרנסת עניים ודחה רבינו דהתם שאני דאיכא אומדנא דמוכח, א"כ מינה דבכל מיני הסכמות בהרם כל דליכא אומדנא אסור, עיי"ש. (26) דברי רבנו הובאו בשו"ת מהרשד"ם י"ד סי' קסב והוכיח מכאן שאפי' בדבר שהחרימו הקהל שכל אחד יפרע המעות המוטל עליו בכל שבוע לצדקה לפרנסת עניי העיר וחל עליו החרם או התקנה אינו אלא כל זמן שהוא בעיר, אבל אם יצא משם נסתלק ממנו העול ההוא ואינו חייב לתת עמהם כלל אלא למקום שהוא הולך שם, ועוד כתב שם: ופוק חזי מאן גברא רבה קא מסהיד על דין זה — הר"ן ז"ל. (27) כ ב עי' בפירושו רבנו שם כא א ד"ה שניהם; גה ב: הכל לפי הנודר; סג ב: שלא נתכוון זה אלא לשום אישות; שלא

שיעשו אנשי מקומו כדעתו, עיין שם בארוכה. (23) פסק רבנו הובא ברמ"א י"ד סי' רכה סכ"ט ונרמז ברמ"א אהע"ז סי' א ס"י, ועיי"ש בבאור הגר"א ס"ק פד. וכן הובא פסק רבינו בכנה"ג אהע"ז סי' א הגהב"י אות כ ובגט פשוט סי' קיט ס"ק יט ובהרבה ספרי שו"ת. (24) עי' שו"ת ב"ד של שלמה חו"מ סי' לט שכתב דמלשון רבנו שכתב „או מתקנין“ משמע דאף אם תהיה הסכמה בלא חרם ג"כ אקרקפתא דגברא רמי שהרי „או“ לחלק משמע ודלא כהמהרשד"ם ביו"ד סי' קמט. (25) עי' שו"ת ב"ד של שלמה הנ"ל שכתב דמכאן משמע דרק בכה"ג דהוי אומדנא דמוכח אמרינן דלא חל אלא על בני אותה העיר כשדרים בה, אבל אם ליכא אומדנא דמוכח אף שלא נתקן אלא בהסכמת הציבור וללא ב"ד הגדול מ"מ חל אקרקפתא דגברי, עי' לעיל הערה 14. ובחקרי לב חו"מ סי' קיא הוכיח מכאן דאם ליכא אומדנא דמוכח חל החרם אקרקפתא

8

לפני איריהן

ותן לו הצבע דמי צמור. ונתן לו צבע זה דמי צמור לכן כחמשה
אם יצא דקירות לה לר"מ כל המנהג מידע ועליו נקרא גורן
וקראו עשירי ודמיתם כנגד קמח כנגד עלים דף ג' וטעם האמר
לעלמו אר"פ שהוא מנהגו שבא ששבו בדמית: ר' יהודה אומר: אי"ב

ר"מ אומר ונתן לו דמי צמור רבי יהודה
אמר: אם השבח יתר על הציאה ונתן לו
את הציאה ואם הציאה יתרה על השבח
נתן לו את השבח *אחריתו רב יוסף
לאפי' בשלמא הלכה כרבי יהושע בן
קרח איצטרך ס"ד אמנא *וידי ורביס
הלכה כרביס ק"י משמע לן הלכה כותד
אלא הלכה כרבי יהודה למה לי פשטא
*דמחלוקת ואודי כך סחם הלכתא כסחם
מחלוקת בבבא קמא וסחם חבבא מציעה
*דתנן "כל המשנה ירו על התורה" וכל
התורה בוי"ו על התורה ורב הונא משום
דאין סדר למשנה דיאבא למיר סחם חנא
ברישא ואודי כך מחלוקת אי הכי לו סדר
למשנה ורב הונא כי לא אמרין אין סדר
בחדא מסכת' בתרי מסכתו אמרין ורב יוסף
בולה גויקין חדא מסכת' היא ואי בעית אימא
משום דקתני לה גבי הלכתא פסקתא כל
המשנה ירו על התורה וכל התורה
ירו על התורה חז' *לא יאמר אדם
לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב רבי
יהושע בן קרח אומר *ואמר אדם לחבירו
הנראה שתעמוד עמי לערב רבה בר
בר חנה א"ר יודן הלכתא כרבי יהושע בר
קרח *הנשאל להבם ושימא לא ישאל
להבם וישדר להבם ואמר לא ישאל להבם
ויהודי היו שנים אחד משאמא ואחד משר
אחד אומר ואחד משר אב היה אחד מהם
גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחרי
ואם לאו הלך אחד המחבר ר' יהושע בן
קרח אומר בשל תורה הלך אחד המחבר
בשל ספרים הלך אחד המקבל א"ר יוסף
הלכתא כרבי יהושע בן קרח *חז' וכולן
שחורו בהן אין מקבלין אותן עולמות דברי
ר"מ ר' אומר חורו בהן במטענות און מקבלין
בפרהסיא

עבודה זרה

ז עין משפט
ז עין משפט
ז עין משפט

ז עין משפט
ז עין משפט
ז עין משפט

ותן לו הצבע דמי צמור. ונתן לו צבע זה דמי צמור לכן כחמשה
אם יצא דקירות לה לר"מ כל המנהג מידע ועליו נקרא גורן
וקראו עשירי ודמיתם כנגד קמח כנגד עלים דף ג' וטעם האמר
לעלמו אר"פ שהוא מנהגו שבא ששבו בדמית: ר' יהודה אומר: אי"ב

פשיטא

דמחלוקת ואחר כך
סחם הימה למה לן
למשפט משום סחם בלאו הכי
פסקין פקמ' מי צמור להויה (מירובין דף
ט) ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי
יהודה ופי' משום דלכתיא אומרו' לא סחם
דפעי' וליח' כמו כן כללנו לגבי הלכה
כסחם משנה נמו פלגי אמרי' ופי'
והשיל במחלוקת ואחר כך סחם גמי
אכתא מאן דפליגי לקמ' כפוף פקינו
(דף ג' כ) ג' כפירות כתיב דפליגי
ר"מ ור' יוסי ופסקין רבי יהודה אמר
שאוול הלכה כרבי יוסי אפי' דבר
הכי סחם כ"מ לק' נדה לפרט
דלעו מח סחם כמ' דפשיטא דלתיא
לכיה כסחם אלף הכי פריך מחלוקת
והא"ל סחם הוא ופליגי למאן דלוק
ליה הלכה כסחם מ"מ משר כרביס
לגבי יודן: ה"ה *משום
לו כי הילכתא פסיקתא . כלמא
דקתני כל המשנה הוא לשון הלכה
פסקא ולא נרשקין גבי כמו פריש
ד' ה"ה *דאין הלכה כסחם דכל הנוה'
ז' כ"ה *דנראה כשחמור עמי
לערכ' . פי' ר"מ הכונה כשניין
שאוול לעמוד עמי לערב: *
הנשאל להבם ושימא לא ישאל
להבם וישדר: ופי' ופי'
ישאל להבם אחד וישר
לו וכו' למה לן
ואמר לו לא ישאל
להבם את ר' יוסי
כפי' את ר' יוסי
ואמר שאלו אומר ואמר
הש"ס ופי' *
הנשאל להבם ושימא לא ישאל
להבם וישדר ופי' ופי'
ישאל להבם אחד וישר
לו וכו' למה לן
ואמר לו לא ישאל
להבם את ר' יוסי
כפי' את ר' יוסי
ואמר שאלו אומר ואמר
הש"ס ופי' *

רבינו הונא

רבינו הונא
הש"ס ופי' *
הנשאל להבם ושימא לא ישאל
להבם וישדר ופי' ופי'
ישאל להבם אחד וישר
לו וכו' למה לן
ואמר לו לא ישאל
להבם את ר' יוסי
כפי' את ר' יוסי
ואמר שאלו אומר ואמר
הש"ס ופי' *

הנשאל להבם ושימא לא ישאל להבם וישדר

הנשאל להבם ושימא לא ישאל להבם וישדר
והוא שאלו אומר ואמר
הש"ס ופי' *

רבי מאיר אומר

רבי מאיר אומר
הש"ס ופי' *

אם השבח יתר על הציאה

אם השבח יתר על הציאה
הש"ס ופי' *

ז עין משפט
ז עין משפט
ז עין משפט

סימן כג

— הדפס מחפפת שביעית [סוף חז"ח ה' שביעית] —

בהנהגת איסור והיתר

ע"ז ז' א' היו שנים אחד מטמא ואחד מטכר כ"י אם הם אחד מהם גדול כ"י ואם לאו הלך אחר המחמיר כ"י ומבואר דבין לח"ק בין לרבי"ק בשל חורב הלך אחר המחמיר ויש לעי' בהא דאמרו חולין מ"ד א' ה"ו"ה לעשות כדברי ז"ש עושה כדברי ז"ה עושה ומפרשין דהיינו קדם ז"ק ועדיין לא הכריעו בהלכה דכ"ה רוצה וז"ש ממדרי עמי ואכתי או שקולין הן הא י"ש להחמיר בשל חורב, ומראה דהא דאמר דבשל חורב הלך אחר המחמיר אינו אלא בשאין אחד מהם רבו אבל אחד מן החכמים הוא רבו הלך אחריו אף להקל, ומקרי רבו כל שהוא קרוב לו ושומע שמועותיו תמיד ברוב המאות, וזהו אם יש שני חכמים קרובים לו רשות ביזו להחזיק בהוראותיו של אחד מהם ולהחזיקו ברבו והיינו דאמרין ה"ו"ה לעשות כדברי ז"ש עושה וביינו להחזיקם כרבו ולהלך אחריהם תמיד בין לקולא בין לחומרא ודן זה בין שני חכמים וצ"ל לאחד מוחו כל שידועות הוראותיו והלכותיו מפי הלמדיו או מפי ספריו, והנה ראוי להלך אחר רבם אף להקל בשל חורב ואפי' החולקים עליו הם הרבים כל זמן שלא היה מושג ב"ד וזו זה כנגד זה וכריעו את ההלכה והיינו דאמרו יבמות י"ד א' במקומו של ר"א היו כורחין ע"ים כ"י במקומו של ר"ה"ג כ"י ומכ"ה ז"ש וצ"ה אחר ז"ק חשבוהו חכמים כהכרעה של מושג ב"ד ואין ראשון להקל כדברי ז"ש ואף לא להחמיר.

וקדם ז"ק ראשון להחמיר כדברי שניהם במקום שאין כדברים סותרים אבל לא בשדרה וגולגולת הסותרים וכדאמרו עירובין ז' א' וכן בכל מקום שבו שנים חולקין ואין אחד מהם רבו ושניהם שוין שהלך אחר המחמיר אם יש חומרא וקולא בכל זה כמו שדרה וגולגולת הלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא ואילו היה הדבר ספק היה ראוי להחמיר בשניהם בין לענין עריפות ובין לענין עומאה אבל כיון שיש כאן מחלוקת חכמים ראוי להלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא, כן משמע בסוגיא דעירובין ע"ס, ואפשר דזוקא כשכן רבותיו.

ב) אמרו שצעות מ"ח ז' השתא דלא אהמר הלכתא לא כר"ש ולא כר"א דיינא דעבד כר"ש עבד כ"י ולכאורה כיון דהוי ספיקא הדין נחת שאין גוזין מספק, ובתרי ז"ב ס"ב ז' פירשו דר"ל אם הדין מכריע אחד מניהו וא"כ אין דין זה נובח אלא בינו אמוראים אבל לדין המחמיר ואין גוזין, וקשה דהיינו אמוראים אף אם שפוק אמוראי קמאי הלכתא יש לאמוראי בהראי רשות להלוק, ובצנורות מ"ח א' ד"ה דאמר כתבו דהוא חוקן חכמים כאלו דאי עבד כר"א עבד וכן הא דאמר ז"ב ק"ד ז' ע"ה כדברי רבי עשה לר"ך ומו' לפרש דזיון המכריע או שהוא תקנה חכמים.

והא דאמר ברכות כ"ז א' דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד היינו נמי דיון שכתריע אבל כל הפוסקים פסקו כן גם לדין וביה אפשר לומר משום דיש שם חומרא וקולא לענין מנחה וערבית, ולר"ך לעשות כחומרו וקולו ולכן מ"ג עבד—כמר—או—כמר עי"ה אפשר כיון דבשיקול הדעת כל הוראה חלה כשאמרו דעבד כמר עבד—נתנו לנו רשות להכריע ודעבד כ"י יהודה שליוחא דקמאי קעבד והוי כאלו הכריעו קמאי כן, וכן בהא דאמרו שצעות ע"ס.

הא דאמר ר"י כחצות ז' ז' ילוו אהזורו כ"י ל"ל דכל בצל מיקף כייפו ל"י לר"י והיו בהוראותיו שצעות בכל הארץ ור"י רבם וחייבים להחגיב ע"פ הוראותיו וכיון לדעת ר"י היו עשות כדבר משנה [כמש"כ ח"י ע"ס] מלי למיחור עובדא, אבל אם היו במקום שאין ר"י רבם אין לו כח לכופ אחין לקבל דעתו וכהה דמקומו ש"י ר"ה כורחין ע"ים כ"י.

ג) גדה ע"י ז' מאי לאחר שחכר חלימה כ"י דאין הלכה כר"א כ"י בשע"י, ה"כ עבד כר"ה ה"ה דלא אהמר הלכתא כ"י, לכאורה משמע דאם הדבר הוכרע מלי רבים אפשר לסמוך בשע"י על היחיד אבל אם הוכרע בשיקול הדעת אין להקל בשע"י, וחומא דר"י מאי פריך צ"ה י"א א' אלא למ"ד אין סבכה פשיטא יחיד ורבים כ"י הלא נפקותא עובדא דאי משום יחיד ורבים דיינא דמורכ כר"י והלך לו השולא אינו חייב למטרא ולאהזורי עובדא וכמש"כ ח"י לעיל ר' ז' ד"ה שעתה, וכן אם יש הפסד מרובה בשיקול החלב, אבל כשהכריעו אף הלכה כר"י אף בשע"י לא עבדין כות"י, וכ"י חמרו בסוגין חלימה דאין הלכה כר"א חלמה דלפעמים אמרין אף הלכה כחידו כ"י שלא נסמך עליו בשע"י, ומא"כ פריך פשיטא, ולכן נראה דכל כלי שאמרו בגמ' כגון הלכתא כר"ב צ"ה"ס"ה ר"מ ור"י הלכה כר"י וכיו"צ הוי כחופסק הלכתא וכמו כן ביחוד ורבים ולא סמכין להקל אף בשע"י, והא דאמר בסוגין חלימה כ"י דאין הלכה כר"א היינו שרבותיו מסורכו פלוגתאן סתמא דר"א יחידאם הוא וכ"י כאמרו אף הלכה כר"א, והא דאמר דלא אהמר הלכתא היינו שרבותיו נסתפקו בדבר ולא הכריעו והוי הא"י לא אהמר הלכתא כהא דברכות כ"ז א', וכיון שכן יש לו לרבי רשות להקל כר"א ומי"מ היה רבי נוטה למחשך לחומרא כיון דהמחמירין רובא והמיקול יחיד אבל בשע"י הקול, ולפ"י אין להקל כיחיד אפי' בשע"י אלא הכי דאמר בגמ' דלא אהמר הלכתא.

ד) ונראה דזו כונת הרשב"א בהשגחה ס"י רנ"ב שהצ"ח הפוסקים חו"מ כ"י כ"ה יו"ד ס"י רמ"ז והנה ל"י הרשב"א כפי שהוא דפוס קשה להולמו שהשולא שאלו אם אפשר לסמוך להקל נגד הר"י והרמב"ם א"י חש"י הר"י והרמב"ם כרבותיהם, והנה הקדים הרשב"א שאם אחד מן החכמים החולקים גדול מחברו בהכמה ובמנין אף אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו דהלכה פסוקה היא דהולין אחר הגדול כ"י ואפי' בשע"י אין סומכין על הקטן כ"י וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא א"כ שע"י ש"ש זו הפ"מ או כיו"צ כמש"כ פ"ק דזדה כ"י והנה הש"ך ס"י רמ"ז פ"י דבנות הרשב"א דבנתא סמכין על ביחוד במקום רבים וסמכין על קטן במקום גדול בשע"י אלא הרשב"א בא לפרש דבש"ן דחק והפסד, אבל אילו כן אין מקום לכל הדברים האמורים בלשון הרשב"א ז"ל שמאריך במקום שאין ראוי לכך ומקל במקום שצריך להאריך וכל הסגנון מהופך דה"ל להחמיר ביחוד שע"י ולכ"י ע"י, וגם עיקר הדבר שצריך דחק והפסד אין לו מקור כלל וכבר אמרו גיטין י"ע א' שע"י וכן שנת מ"ה א' ולא הוזכר הפסד וכל דחק שבה, וכבר עמד בה"ה ע"ס [בקי"ו בסוף יו"ד] על לשון הרשב"א וחומא זמ"ה שדחאו הש"ך, ובצי"ח פ"י דנגדול וקטן אין סומכין על הקטן בשע"י אבל ביחוד ורבים סומכין והחלה ל"י הרשב"א היה מתיישב אבל סופו עדין אינו מתיישב ועוד הק' הש"ך דהלא יחיד ורבים עדיף, אבל ראוי לדברים דנשמעו כאן בהעמקה וכונת הרשב"א דלא נאמר דין שע"י ה"כ"י דההלכה הוכרעה ע"פ דין הלך אחר הגדול או אחר הרבים אלא במקום דלא אהמר הלכתא [מפני דמסתבר טעמי דחידו או של קטן אלא חכמי דור הבא] ואם בלתי לנולאת את החסר ב"י הרשב"א ל"ל וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים, אלא א"כ לא אהמר הלכתא לא כמר ולא כמר סומכין בשע"י ש"ש זו הפ"מ או כיו"צ כמש"כ בפ"ק דזדה כ"י ופ"י דחק היינו הפסד וכיו"צ וכל ל"י הרשב"א נתחורר ויחא נמי מה שהצ"ח הא דאמר מאי שע"י שנת צנורא וא"י דאפי"ה עברות ואפי"ה דהא אהמר במאי דאמרו ל"י לר"א מ"מ—שפיר—שמעתי—מזה—פירוש שע"י לכל מילי.

והנה במקום דנחלקו הפוסקים אם ר"ה"פ מסכימים לדעת אחת אף סומכין על היחיד אף בשע"י דזה מקרי אהמר הלכתא וכש"כ כשאין פלוגתא בהוראים ובגון שחלקו דבורו של הרמב"ם והסכימו הר"ש—והר"ן—לדעת אחד מהם, או שכתריע הש"ס והאחרונים לדעת אחת, דזה מקרי אהמר הלכתא.

ודברי

9

ודברי
לחלוקה
שאמרו
רבי על
מן כל
ה
והרמב"ם
והר"ם
כ

ה) ב

זהו
ס"י מ"י
הוא רב
מובנים
ותחשבו
[וכן כל
לפי
כל הקב
כל זה
מין ז"ל
וכמו ש
ש"ע מ
הר"מ
לא חילק
היה ר'
הפוסקי
במאות
בשם ה'
הפקדו
ס"א כ'
ז"י י'
הר"מ ו'

ומה ש
ז

דבריהם
ספרי
רבות
נמשכו
הר"מ
ש"פ ש'
זוכגין
פ"ח ה'

אף נגד
ואילו ה'

סוף ד'
רוב

היה

דומיא דלמיתות חטין כפסח וכדפירש' לאפוקי כיעות' בכותח' דלא אסור בתוך ג' פרסאות.

ומה שקבעו התוס' הדבור על אלא א"כ רחוק ממנו ג' פרסאות, היינו משום דמשם עיקר הקושיא דאל"ה לא הוה קשיא מההיא דרב הונא כלל דהוה פשיטא להו לשנויי דהתם בתוך ג' פרסאות' הוא דאסור אפי' כביעות' בכותח' וכיוצא בו והוראה גמורה אפילו חוץ לג' פרסאות ולא היינו צריכין לדחוק ולהעמיד ההיא דאפי' כביעות' בכותח' דוקא בפניו ממש דהוא דוחק גדול דהא לישנא דלא אורי לא משמע הכי, אבל מדתוניתן דאפי' הוראה גמורה מותר חוץ לג' פרסאות א"כ צריך לומר דמה שהצריך התלמוד להביא ההוראה דלמיתות חטין וגם מאי דקתני אל יורה הוראה דמשמע דדוקא הוראה גמורה בא להתיר אפי' חוץ ג' פרסאות היכא שאינה הוראה גמורה והשתא קשיא מההיא דאפילו ביעותא בכותח' לא אורי וצריך לדחוק ולומר דהתם בפניו ממש ומש"ה אסור אפילו כביעותא בכותח' והא דמשמע הכא דוקא הוראה גמורה וכו' היינו שלא בפניו ממש ובתוך ג' פרסאות.

אמנם נלע"ד לתרץ עוד בענין אחר והוא דמה שמשמע התם כפי אילו טריפות (נג, ב) ובפי' כל גנות (צד, א) דאין לתלמיד חכם להורות במקום חבירו כנגד דעת חבירו היינו דוקא בעירו ממש כי ההיא דשרקא דספק דרוסה שדריניהו לקמיה דשמואל משמע שהיה שם בעיר וכן ההיא דפרק כל גנות מוכיח כן בהדיא שהיה שמואל גם באותו מעמד ממש ומש"ה לא מבעי ליה לאורי אבל היכא שאינו בעיר ממש אפי' בתוך ג' פרסאות פשיטא שיכול להורות באקראי היכא שהת"ח האחד אינו רבו⁸⁸ ומעתה לא יקשה מההיא דר' תנחום דלכאורה נראה שלא היה ר' מני אבא באותה העיר ממש מדאמר להו דלאו אדעתיה שהיה שם ר' מני אבא ומסתמא אם היה שם הוה ליה למידע וכל שכן כשהי' רבו אלא ודאי שלא היה בעיר ממש, והא דקאמר ליה לאו רבי אבא מני דמן צור איכא הכא לאו הכא ממש בעיר אלא הכא כלומר בהך פרוות' ובתוך שלשה פרסאות מדקשה לו מההיא דתלמיד אל יורה אלא אם כן רחוק ממנו שלשה פרסאות.

ואשר רצה לדמות לזה כשבאין שני בעלי דינין לפני רב

אחד אכסנאי ויש רב אחד זקן ומפלג מיושב בעיר ורצית ללמוד מכאן דאין הרב האכסנאי יכול לדרון ביניהם בלא רשות הרב היושב שם נראה לע"ד שיש לחלק בזה בין הוראות איסור להוראות ממון דשמא אין הרב היושב שם ממוצע שם לשניהם ומשום כך באו לפני האכסנאי ולמה יתחם הרב האכסנאי לפני הרב האחר מאחר שאינו רבו ויכוף אותו לדרון לפני מי שאין ממוצע להם, אבל בהוראות איסור והיתר לא שייך למימר הכי⁸⁹ ומשום כך אמרו דלאו אורח ארעא לאורי באתריה דחבריה⁹⁰.
וגם לענין ברכת חתני הדעת מכרעת לפי הנראה לע"ד דמאחר שאבי החתן והכלה חפצים שיכרך האכסנאי שאין הרב שבעיר יכול למחות, וקצת יש להביא ראיה על זה ממה שפסק רבינו שמחה⁹¹ שצריך שיהיה השליח צבור מרוצה ואפילו יחיד יכול למחות נגד הרוב ואף כי יש קצת לחלק ולא השתי להאריך בזה באפס פנאי.
וגם אין נראה לע"ד בין אם הוא מושכר שם או לא דמסתמא לא השכירוהו אדעת' שלא יוכלו לעשות כרצונם בענין כזה אבל ודאי נראה דאם מנהג שהרב שבעיר נוטל איזה דבר מהחתן והכלה דודאי לאו כל כמיניה לרב האכסנאי למפסק לחיותיה דאותו הרב היושב שם בקביעות⁹² וכדכתב מר.

ולענין שאלתא דשילני קדמן אם תלמידך יכולין לסמוך בעירך ובמעמדך אפילו היכא שאתה מוחה הנה דבר פשוט הוא (לפני) הנלע"ד דאין יכולין לעשות כן מקל וחומר בהנחתקי תפילין לפני רבו וראיית הסכין שהרי אין לך שורה גדולה-מזו-ובהבגא-אמרו-התור-בפרק-קמא דסנהדרין (ה, א) שלא היה ר' חייא רשאי ליתן רשות לרב ולרבה בר בר חנה בעירי⁹³ של רבי שלא ברשותו. ע"כ הפסיק השייך למהר"ר ישראל ברונא.

ונחזור למה שפי' לעיל דההיא דרב חסדא אורי בכפרי ורב המנונא בחדתא דארגיזי מיירי בהוראה של קביעות לדברי התוס', דלפי הנראה לע"ד כן הוא דעת רבינו משה מיימון שהרי בפרק ה' דהלכות תלמוד תורה⁸⁶ חלק בין מורה לדרך (קו) מקרה ובין קובע עצמו להוראה וכתב שבדרך מקרה מותר חוץ ליי"ב מיל וכדרך קבע אסור אפילו רבו בסוף העולם, ויש לדקוק מני"ל לחלק בכך פשיטא שאין דרכו לפסוק אלא מה שנראה לו מתוך הגמ', ונראה בזה דקשיא ליה הקושי' שהקשה התוס' בדיבור דאלא א"כ רחוק ממנו ג' פרסאות רב המנונא אמאי לא אורי בשני דרב הונא ולא ס"ל האי תירוץ דמתרצי תוס' (שם) דהתם בלא רשות. אלא ס"ל דהא דמשמע דאפי' שישקו מובהק מותר להורות חוץ לג' פרסאות' היינו דוקא בדבר שנקרה במקרה כי ההיא דתנחום בריה דרב אמי דאיקלע להתם ודרש להו דרך המקרה דעלה מייית הך ברייתא דאמר אא"כ רחוק ממנו י"ב מיל דמשמע הא תוך י"ב מיל מותר אבל ההיא דרב המנונא לא אורי י"ל שלא רוצה לקבוע עצמו כלהו שני דרב הונא דומיא דהא דקאמר דרב חסדא אורי ורב המנונא אורי דאיידי בקביעות וכדפי' לעיל לדעת התוס'.

וגם מה שהוקשה לך גבי ההיא דתנחום בריה דרב אמי דאמר קלעט להתידי כו' למה לא הקשה בסתם והלא רבי מני דמן צור איכא הכא כן לפי פרש"י דפ' אלו טריפות (חולין נג, ב) גבי שרקא דספק דרוסה וכו' פשיטא שיפה תירץ מר לפי הנראה לע"ד דאי משום דאתריה דרבי מני הוה לא הוה ביה איסורא ממש אלא דלאו אורח ארעא הוא⁸⁷ ומש"ה הקשה לו מההיא דתלמיד אל יורה כו' דפשיטא דאפילו איסורא איכא כדכתב.

חילופי גורסאות ותיקוני טעויות: קו) צ"ל בדרך. קז) צ"ל רב. קט) צ"ל דאיקלע. קי) צ"ל מהנחת.

86. הלכה א, ב. 87. ברש"י שם. 88. ב"י שם דף קעב, ב. 89. ב"י שם ורמ"א טוף ס' דמה. 90. ברש"י בחולין שם. 91. או"ח"א סי' קיד ע"ש וכ"פ בשו"ע אור"ח סי' נג סעי' יט ע"ש. 92. ב"י ורמ"א שם ע"ש. 93. ב"י שם דף קעב, א ושו"ע סעי' ה.

2

בזהו מרי לישני פסוק כלשמה קמח לשלול שחמלא בשאר לישני דגמרא
 דפסיק כלשמה בתרא בין לתומרין ובין לקולא אבל מדברי ספי"ג שמוע דבבב
 פסיק לתומרין אבל לישני פסק לקולא בין אם הוא לישני קמח בין אם הוא
 לישנא בתרא דבשלא אם היה מדבר דרך כלל דבכל מרי לישני דאחרת
 פסיק לתומרין דלא היה ידועין או לישנא קמח מתמיר או לישנא בתרא הוא
 שייך עפי למימר דפסיק לתומרין באים לשון שיטה או לישנא קמח או לישנא
 בתרא אבל מאחר דפסיק בתרי לישני דר' יוחנן דירעין דלישנא קמח מתמיר
 היה למר דפסיק בתרי לישני דר' יוחנן כלשנא קמח ולתומרין דרך האפרסים
 וה דראה לעידי דפשיט לכל מצין ואל תפקה כי נמר בדרך הקיור כי קולר בזה
 אורח הוא מאחר דירעין דלישנא קמח מתמיר ודרך הפוסקי' נכסוב כלשנא קמח
 כל זה כתבתי קודם רוחי דברי ר"ן ז"ל אבל אחרי רוחי דברי ר"ן ז"ל אומר
 כי טבל לגורם צביות אבל עדיין קשיין אהרינא קיימן לרובתייהו ולא נדרם
 איתו צביות הוא כפירוש ר"ם והביאו רבינו יהונתן ז"ל וכתב ר"ם דמדברי
 יוחנן מפרש לרבי נתן וכו' עד ואפי"ג דליכא לישני אחרינא לא אחרר לן כי
 מיייהו בתרא ועדיין כברי לישני לתומרין עביל ויש לפרש דבין דמאי דקאמר
 דלא אחרר לן הי מיייהו בתרא מאס דילי שמה שמדרו עבלי בתמיר חרי
 לישני בדרך זה הוא מאס דלישנא קמח קאי אבמינו כשר ונקב סדרא דלישני
 כסדר רבי נתן ולא דהוי לאשמועינן דלישנא בתרא עיקר דפסוק כותיה אם
 כן טבל למר שכונת הספי"ג שלל כתב כלשנא קמח כן הוא דמאחר דלא
 אחרר לן בתרי לישני דר' יוחנן הי מיייהו כתב פסקין לתומרין אבל כהא
 דהבביר לן הפסקין כלשנא בתרא בין לקולא ובין לתומרין ולכן לא חמר כלשנא
 קמח דלא אחרר לן הי מיייהו קמח ובאמת ארי' דברי רבינו יהונתן לא רחיתי
 אלא אחר שכתבתי לי מכת' על זה ואמר לי רבי יצחק דמועט ליתן שיש
 לרבי יוחנן ולקחתיו ממנו ורחיתי בדרי ר"ם ושמתיה כי מתישב דעתי לטוב
 יותר טוב כנגדו איתו צביות ולפי"ג יתישב קמח מה שכתבתי למכת' למת
 נקב דבין הספי"ג הפך סדר הגמרא ומה שכתבתי לי שסבךך מאמין שלא רחיתי
 הגמרא ואם רחיתי שכתתי יען עלוהי בשמי מרומי אקלידס בזה אני משיב
 למכת' הלאו שיצני השם ללמוד ממכת' רחיתי איתם על פי השבון
 שעלה לאחר כי הוא חממתם וציתתם וכו' כמו שכתב
 הרמב"ם וכו' לברכה בהלכות קידוש החודש וגם כן היא
 בכלל והגיה ואף דבמא"ל ירחינא לא היה עוסק בה אלא צביות הבכא וכו'
 בשאר הבוכים אבל ברחיית איתם שמואל כמה לשונות בהתלמוד כתיב עניו
 פשיטא דהוה ממחמה תורמתי הקדושה ומה שכתב מכת' וסדר הגמרא כן
 הוא וכו' עד הכי רואה סדר הספי"ג והגמרא אחר הוא עביל באמת
 תמחה על מכת' שלא דקדק בדברי כי הוה בהיא כלשנא קמח מוכרי תמחה
 דבמינו כשר ואחר כך שלא צמינו פסול ופילו נסחיר רובו וכוונתי הייתה
 למר בשלמא אם מאמר דבתרי לישני היו תומרין כמו שאמרם בסמוך בס"ד
 ניחא דהוי תמחה שלא צמינו דהוה תומרין דלישנא קמח וסדר מיייהו צמינו
 דהוה תומרין דלישנא בתרא אלא אם נפרס דכלשנא בתרא לישנא תומרין אלא
 לישנא קמח הוא דמתמיר וכוונתי פסיק רב יהודאי אם כן לא דכתיב שלא
 צמינו וכו' עד ולא עכבו הנקיים שמתנו התקיעה כשר היינו לישנא קמח תמחה
 מיייהו צמינו כשר וכו' והדר שלא צמינו פסול והוה סדר רבי לוי לספי"ג
 כסדר הגמרא דהיינו לפרס תמחה צמינו והדר שלא צמינו ואף שיש לדחות
 אשטיי דהיקי לא סומקין בה מכת' רואה אם שכתתי שמתנו שלמתי בחלקים
 או לא ואף שלא היה הגמרא לפי צבוב זכרתי סדר הגמרא ואם היה מכת'
 מורה בשלמא ולדמותה ולישבה באיום יסוב בהרשתי אבל שמתנו חותי
 לעונה בטעות מפורסם בזה באמת לא הייתי מאמין ולפי מה שפירשתי
 יתישב קמח :

שבהם אכל בני עיר אחרת לא מכל מקום לפנים משרת היין עבר וכתבו
 התוספות ז"ל דאפילו היה טפל על שליחו לא היה מטעל עיין צפיק דיכונת
 ואפי"ג שאין רחיה לרבר שבני עירו חייבים להוציא מכל מקום זכר
 לדבר למדנו מהו שכיון שראוי והגון הוא שבמקומו של החכם המורה יעשה
 אדם משהו כמותו אם כן יס לנו לרן שבני עירו חייבים להוציא כמותו
 דשקולים הם ומשי"ה רבי יצחק דהוה מאתדייהו דרב וישאל אפי"ג דסבירא
 ליה דתגורמת דרב וישאל שריא ולין הלכה כרב וישאל היה טובה כחומר
 כהויה צבוב והיה טובה בה חומר אבל כעלה לא"י ולא היה דעמו לחור
 אכלה מאס דסבר דהיה מוגמת שיהא מן היין והרי היא לו כארץ ישראל
 דלתר ולשולל אמינא דנמדון דידן שבני העיר עלמס קבלו עליהם מרס
 ושבועה לגדור גדר פשיטא שאפילו ילכו צעיר אחרת שיפירנה היא מנייה
 שם אם יעברו על הגדר האם שתקו בתרם ושבעה הרי הם עבדיייהו דלון
 שיעי מקום קורע גז"ל של מרס זה הגעריד כתבתי וכו' וילגו משגיאות וכו'
 שלע"י ד סבן הוא העובר על הכספמה היא לטריקי נחש דאסותה לית
 לה והרצן כי האלה ומתה תלה כי החת ידו האכאלה ויביל מקהל הגולה
 וכל יתקאל הגשמים יתברכו בצרכה הסמוללה גבוהה והתולה והלה
 טרת העולה :

נאום נתון ונתן דוד הכתב בכמיר חיים הכהן ז"ל :

בית יב חדר א ב

אף כי אין דברי תורה מתקיימן אלא צמי שומעית עלמו
 בצולה ומטפל ויש לו יגיעה בבית ובגרה וכדאמר רבי יוסי
 מעולם לא נתיי אלא בעל חומות אחר ואני בעטתי
 ילדי הומן הכוטי פשוטי בדיהו טרוד כדברי התוספות אמר לא יתנוי העב
 רוחו וכל היום שמו מנוח עד אם הגלי העינים מהבאמפה כמלתה כי
 טודי כחבי לא יקפץ והיו צביוני הדברים כהא בעורת ואת ועד אחרת ללאיתי
 כלל לא חול ואף שהבני מדברי בית שברי לעורח עליך מכל מקום
 צבנותיו צביות וכו' שלא אחרת צביותי לעונה בכל כך טעות מפורסם
 אצברה לך הפסע : והנה קודם כל דבר נפלאיתי על מכת' הפלא ופלא מה
 פשטי ומה תמחתי אל מכת' שכתבתי לי שכתבתי מוכי' שלמתי בחלקים
 ודברי הם לתנה ומריה על לא חתם בבני ואף שאני מקבל דברי מכת' ככן
 לכא מכל מקום למדתי מה שאמר רב הונא ז"ל אמר רב הונא לשון חמתי
 ברכה לשון חמתי ועוד לשון חמתי מופל' וכולו מפרס לנו החס ואפי'
 שמומרן קרית גס אני מימ' אגמרה לפי מחסום פן אחרתי כפי ולא יעלה
 בידי אלא רגונתי דרגון לא עלה בידו אלא רגונותו כלייתא סוף פרק קמח
 קידושין ואפי' רב הונא שהיה גדול הדור והיה לריך לו שמואל כדאכתן בריש
 פיק דגיטין בעל מניה שמואל מרב הונא וגו' וכן פסיק דתולין והיה ראש ישיבה
 והיה בה מנה אלפים תלמידים חכמים ושמונה מאות מהם מאוכזבי שלמנו
 כדלייתא בפרקא בתרא דתוספות ואף רבי אמר ורב חמי כהני חציבי בא"י או
 כפופין תמחי כדלייתא בפרק הניקין ואפילו הכי כשאלו לו רב ענן הונא
 כדאיתא בפרק דפסחים ואף שרב ענן היה גדול הדור והיה משתעי אליה
 כהני סדרא רבה וסדרא זוטא מכל מקום הוא כיוק ליה לרב הונא דהא חקידי
 משום דקרא ליה כהנין ולא הוית דבר מגונה מפיו ולכן יש לי לקר' בדברי
 כי צבוב דברים לא יתהל פסע :

ואתחיל להשיב תמילה על דברי מכת' ואח"כ אבאר דעתי בזה לשון אף
 יתישב איתו אם הוא צבוק ומתוך דברי יתישבו ג"כ דברי מפרשי הרבה
 שדריהם תמומים בזה הלשון ולמשפתי תתקן יערה עלי רות ה ממרום לבין
 שמועם כהלכתם ללב חכשם בהלכס האלה ובאמת אדוני לא היה כותי
 לכתוב בזה הלשון מטבה שקשה עלי הגמרה וגם צמותו כותי יבאולי
 אמתם ממי שראיתי כתב מכת' שכתבתי לעונה לכן אני לריך לכתוב דעתי
 וחמלה פני מכת' לעיין בדברי כי איני מניו לבררם ואל תמשיכי לעונה
 עד אחר העיין כי באמת אם הייתי פניו להאריך בזה הלשון כדאיתי הייתי
 מודיק הרבה אבל בהיות שאין לי הפניות אחרת הקיור ואתחיל ואומר כמה
 חדקדי בדברי יותר ממה שאני כותב כי לתימנא כדמינא ואתחיל ואומר כמה
 שכתבתי ז"ל והקירא ככ"ף שכלו למעלה וכו' בזה במחילה ממעלת מורחין
 כי הקורא בכך הוא המושבת ובה יראה לימוד החכם ועל דרך מליא והמוליא
 כהא דתתירא עדיף שכל אדם יכול להחמיר ולאסור ועל דרך מליא והמוליא
 ואפי"ג החכם כל שיהיה אילנא דהלכתא והבא לא דחי אפטר דלהוי מריווהו
 אליבא דהלכתא מכל מקום אני אומר דרך דמיון דהכא מני אם הגרסא בבית
 אין חידוש לישני אף שחידוש טיול ליישב כל השאלות שאני שאל אבל אם
 נגרום בכך הוא החידוש וכומו שאבאר בס"ד וחיבא דברי מפרשים שקוראים
 אותו כבזמה שכתבת והבאת דהוה מדברי ר"ן ז"ל שכתב בני האי גוונת
 פסקא כלשנא קמח וכתבת שהוא הפך מנה שכתבתי באמת ארצה תמחה על
 מכת' שלא עיינת בדברי כדאיתי כי הלל רחית שכתבתי שאם בה"ג מוכר
 לישנא קמח דוקא אלמא שפוסק כלשנא קמח ועפי"ג לריך לגורם צביות וכל
 שכן שמתנא שמוכרים דבריו בהיא כפוסק אחר כמו שאמר כבודך דברי
 ר"ן ז"ל שכתבת שבעל הלכות גדולות פוסק כלשנא קמח שיש לגורם צביות
 והוחקת שכתבתי שראש ל לגורם צביות בכך הייתי אומר כל זמן שלא אלמא
 כדאיתי שפוסק כלשנא קמח דמאחר שכתב בעל ספי"ג דפסק בתרי לישני דר'
 יוחנן לתומרין אלמא דכלשני אחריני פסוק לקולא דהוה ליה למימר דרך
 המפרשים דבתרי לישני דרבי יוחנן פסק כלשנא קמח לתומרין דאחרר לן
 דלישנא קמח הוא לתומרין דכתיב ר"ן ז"ל ולפי דבריו שייך שתיב למר

וגם השאלה האחרת שכתבתי למכת' אף שהרי צמימן אמר לי כי לא
 הארתי אותו ככתבי וזו היא השאלה דאמתי לא קאמר אלא צמינו
 אפילו אינו מעבד התקיעה כי היא דקאמר אפילו נסחיר רובו מאחר דמליך
 ג' תנאים כדמשמע ממאי דקאמר אצמינו דקאמר ז"ל אם לא עכבו הנקיים
 כו' ולענין שאם נגרום כתיב בכך ונפרס דבתרי לישני הוא תומרין יתישב
 היעב כלאר אפרס כסדר ומה שכתבת לי ז"ל וכן הפסול שגשית בהלכות חמץ
 ומלה הם מריצה ומלה וכומו שאורחין שהוא טעות נפל בספרים באמת אדוני
 בזה תמחה על מכת' כי אין חידוש שגאמר טעות נפל בספרים :

א ובבב כתב ר"ם ז"ל בכמה מקומות קשה לתמוך הספריים ואפילו במקום
 שהסב"ר נתת שזוקשה לסופרי' ותקנה וכו' ככהן שאם הפך הסדרא דבשלא
 אם היה ר"ם מוכר הרבה לשונות והסופר היה משמיע קמח מפני שזוקשה לו
 שסם כותרים וא"י יוחא אבל בשלון כזה שלא היה צו שום סתירה ויכתוב הסופר
 לשון כזה של כמה אורות והיה הפך דברי ר"ם כדרך שתי אורות עד שריך
 לנו למר כמה דמוקים ליישבו באמת זה לא יתלה על הדעת אלא שיש לכל
 חכם לישבו ואף אם הוא תוספות סופר עי"פ היה אדם גדול שאוסף לשון כזה
 דמשמע שסבור דברי ר"ם והיה לו ליהוה סדרא ולכן ראו לכל חכם לעיין מה
 היחה בדרשו וכבר מכת' יודע שלא הגיע לו הכיך : ב אבל כפי מה שמתמתי
 מהרי"ד צמינן דעיקר הסתירה בדברי היחם דהוה גזירה לביירה וכבר פסוע
 היה דכמה מקומות בתלמוד דגורין גזירה לגזירה ודברתא מלאו בתלמוד
 דעבי ומנא תימרא לי דגורין גזירה לגזירה משמע דסבירא הוא דגורין דלין
 לרמות גזירות חמתיים זו לו ולומר דלא גורין אלא במקום מות שהתלמוד מרמה
 כדפירשו התוספות ז"ל וזהו מה דעות סופרי' שהלשם והמיעה ביע דרבין
 ואף דגורין צפירות האושרים גזירה שמה יתלם ובמסקן שבו גזירה שמה
 יסתוע עד הנה כתבתי מה שהיה לי לכתוב על כתב ספי"ג ואף שדברתי דברי
 עס הרי"ד צמינן מימ' הארתי לכתב לכבודך מפני שכתבתי לעונה :
 ין א ועשה

אבל אם מפרש הטעם למה מתיר לית לן בה [ש"ך סק"י]. ודע דזה שאסור לתלמיד להורות במקום רבו, אפילו שאלה שבביתו אסור לו להורות, וכמו שכתב רבינו הבי"ב בסעיף י"ב וזה לשונו: אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו, לא יורה להם במקום רבו. עכ"ל. ומלשון זה משמע דדווקא לבני ביתו, אבל לעצמו מותר להורות ולעשות אם הגיע להוראה והדין ברור אצלו, דכיון דאינו מורה לאחרים אין זה העדר כבוד לרבו:

בזמן הזה הוא כבוד בירורן של דברים, דענין הסמיכה יד →

בזמן הזה כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו, וכתב רבינו הרמ"א (סי"ד) דלכן אם כבר מת רבו א"צ לסמיכות וכן בתלמיד חבר א"צ לסמיכות. עכ"ל. ולפי הזמנים שלפנינו ועוד מדורות הקדמונים שכל עיר בוחרת לה רב מובהק להורות ולדון ונחשב כרב מובהק לכל העיר והסביבה, ואין רשות לאחר אפילו הגיע להוראה להורות ולדון במקום הזה אלא א"כ נותן לו רב העיר רשות, לזה נותנין לו הסמיכה כדי שיוכלו לבוחרו לרב באיזה קהלה, אבל בלא סמיכה אסור להיות רב או מו"ץ וכן נהגו מקדמונינו וחלילה לשנות, וזהו עיקר ענין הסמיכה בזמן הזה וזהו כעין נטילת רשות ועדות שהגיע להוראה:

בזמן הזה הוא כבוד בירורן של דברים, דענין הסמיכה יד →

בזמן הזה כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו, וכתב רבינו הרמ"א (סי"ד) דלכן אם כבר מת רבו א"צ לסמיכות וכן בתלמיד חבר א"צ לסמיכות. עכ"ל. ולפי הזמנים שלפנינו ועוד מדורות הקדמונים שכל עיר בוחרת לה רב מובהק להורות ולדון ונחשב כרב מובהק לכל העיר והסביבה, ואין רשות לאחר אפילו הגיע להוראה להורות ולדון במקום הזה אלא א"כ נותן לו רב העיר רשות, לזה נותנין לו הסמיכה כדי שיוכלו לבוחרו לרב באיזה קהלה, אבל בלא סמיכה אסור להיות רב או מו"ץ וכן נהגו מקדמונינו וחלילה לשנות, וזהו עיקר ענין הסמיכה בזמן הזה וזהו כעין נטילת רשות ועדות שהגיע להוראה:

ל וכתב רבינו הרמ"א (סי"ד) די"א דמי שאינו נסמך למוריניו ונותן גיטין וחליצות [נמקום שאין עס רב או שמת רב או הן לעיר אחרת], אין במעשיו כלום ויש לחוש לגיטין וחליצות שנתן, אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמצד ענוה ושפלות אינו מבקש גדולות, ובמקום עיגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליצות, אבל לא בדרך אחר כי מנהגן של ישראל תורה. ועוד נ"ל שמתר לתת מוריניו לאחד שיסדר גיטין, ואע"פ שמדין הסמיכה שבימים הראשונים לא הוי דינא הכי, מ"מ עכשיו אינו אלא כנטילת רשות בעלמא ושרי.

כח בזמן הבית וגם אח"כ בזמן חכמי הש"ס היתה נוהגת הסמיכה, והיינו שסמכו להחכם לרדן דיני קנסות ודיני נפשות, דלשאר

בזמן הזה הוא כבוד בירורן של דברים, דענין הסמיכה יד →

בזמן הזה כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו, וכתב רבינו הרמ"א (סי"ד) דלכן אם כבר מת רבו א"צ לסמיכות וכן בתלמיד חבר א"צ לסמיכות. עכ"ל. ולפי הזמנים שלפנינו ועוד מדורות הקדמונים שכל עיר בוחרת לה רב מובהק להורות ולדון ונחשב כרב מובהק לכל העיר והסביבה, ואין רשות לאחר אפילו הגיע להוראה להורות ולדון במקום הזה אלא א"כ נותן לו רב העיר רשות, לזה נותנין לו הסמיכה כדי שיוכלו לבוחרו לרב באיזה קהלה, אבל בלא סמיכה אסור להיות רב או מו"ץ וכן נהגו מקדמונינו וחלילה לשנות, וזהו עיקר ענין הסמיכה בזמן הזה וזהו כעין נטילת רשות ועדות שהגיע להוראה:

כח בזמן הבית וגם אח"כ בזמן חכמי הש"ס היתה נוהגת הסמיכה, והיינו שסמכו להחכם לרדן דיני קנסות ודיני נפשות, דלשאר

סימן קלז

בעי נמי דליהוי בשעת שראוי לאכול מצה ומרור, דכל הני אמצות מצה ומרור שייכי, וגמרינן ודרשינן והגדת לבנך וכו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ר"ל בשעה שראוי לאכול מצה ומרור, דהא מבעוד יום נמי היה יכול להניח לפניו. וא"כ ע"כ אין לומר ההגדה קודם הלילה ממש, והשינוי נמי אין כאן דרך כדי שישאל הבן ויגיד לו האב. וקידוש נמי הואיל וכוסו בכלל ד' כוסות מן הרמזים בלשון גאולה כמצה שהיא זכר לחירות, א"כ כולו צריכין שיהא לילה ממש.⁶

שאלה: בע"פ כשיוצאים מבהכ"נ בערכית עריין יום הוא, שרי לקדש על הכוס ולהתחיל הסדר מבעוד יום או לאו.

תשובה: יראה דלא שרי למיעבד הכיו, דהתוס' ומרדכי² ואשירי ריש ע"פ⁴ כתבו בשם הר"י דאורליני⁵ דאין מצות מצה ומרור אלא בלילה ממש. וא"כ אע"ג דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש, מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מד' כוסות גם אכילת שאר ירקות ויתר שינוי דעבדינא כדי שישאלו התינוקות, וכ"ש האגדה עצמה

סימן קלח

אפילו לא למד כלום לפניו והא מחוייב במורא דאת ה' אלהיך תירא, ואית לו תורת רבו לעניין דרש דהאי קרא את ה' אלהיך תירא. וכ"ש אם הת"ח נחשב לגדול הדור, דחשיב לכל מילי כרבו אפי' לא למד כלום מלפניו⁵, והכי אמרינן פ' אין עומדין במס' ברכות (לא, ב) דהא קאמר עלי הכהן לשמואל הנביא אתה מורה הלכה בפני רבך, ומקשו שם התוס'⁶ והא לא למד כלום לפניו, ומתריצין דגדול הדור היה, וגם בא ללמוד לפניו. נראה דתרי שינויי נינהו דלא שייכי אהדי לצרף אחד שינוי, הא קמן דחשיב כרבו מובהק מדקאמר דהיה חייב מיתה על הוראתו בפניו.

76 שאלה: בעל הבית הסועד בלילי פסחים אצל ת"ח מופלג בדורו בעי הסיבה הואיל ולא למד כלום לפניו או לאו.

תשובה: יראה דלא בעי הסיבה. וכן מצאתי בפרשת סדר אלהי הרוחות הרי שמואל מפליי², וכתב הטעם דהא דתלמיד פטור בהסיבה לפני רבו משום דמורא רבך כמורא שמים, כדאיתא פ' ערבי פסחים (קח, א) ופרשב"ם שם³ דילפינן לה מאת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח, א"כ כל ת"ח בכלל. וכן מצאתי בתוס' פ' שור שנגח ד' וה"ד דתלמיד חכם מופלג בכלל זה,

סימן קלט

שלם, אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי, וכשהוא מגיע לבית הבליעה מרוסק הוא, ולכך מחזיק כולי האי ע"כ. מכאן מוכח דאין לבלועו הזית-של-מצה-מעט מעט; דאם לא כן לא הוי קשה מידי דשפיר יוכל להכניס כל ג' הזיתים לפיהו ולכוס אותו ביחד ולבלועו ביחד מעט מעט. אלא ע"כ מצוה לבלועו בבת אחת להלל. ה"ה לדין זית אחד של מצה או של מרור³. ואע"ג דרש"י שיליה פ' גיד הנשה⁴ פ"י דאי אפשר לבלוע זית כלו כאחת, התוס'⁵ סתרו אותו שם בהוכחות גמורות.

שאלה: כזית של מצה ושל מרור צריך לבלועו בבת אחת או לאו.

תשובה: יראה דמצוה מן המובחר לבלוע כל הזית כשהוא מרוסק בבת אחת¹. והכי מוכח ממרדכי פרק ע"פ² דכתב אהא דקאמר (קטו, א) כורכו בבת אחת ואוכלו, פ"י היה נוטל כזית מצה וכזית מרור וכזית חרוסת. וא"ת היאך מחזיק בית הבליעה כולי האי, דהא כזית היינו חצי ביצה. וי"ל דהוא דווקא כשהמאכל

סי' קלז: 1. ב"י ושר"ע (סי' תע"ב ס"א) ועמג"א (סק"א). 2. פסחים צ"ט, ב ד"ה עז. 3. תוספתא מע"פ (עמ' 68. מדרש ס"ט). 4. פ"י סי' ב'. 5. לפניו בתוס' ומרדכי הר"י מקרובי"ל. 6. במהרי"ל הלכ' ההגדה (עמ' 13) דוחה טעם זה ונתן טעם משום דשמא לא יוכל למשוך הלשון עם הקידוש עד הלילה ושיכול ראשון ושאר ההגדה חובתם בלילה דוקא, ועי' ח"י שם (סק"ג).

סי' קלח: 1. ב"י ושר"ע (סי' תע"ב ס"ה) בלשוננו: "ואינו דרך הסיבה", אך ברמב"ם (פ"ז מחמץ ה"ח). וכלבן (סי' ג') משמע דאיסור הוא. עי' ח"י (סק"י) וברכ"י (סק"ז). 2. באר"י ח"ב סי' רנ"ו. 3. ד"ה כמורה שמים. 4. כ"ק מא, ב ד"ה לרבות. 5. רמ"א (יו"ד סי' רמ"ד סי' ע"י) ועי' ד"מ (אר"ח שם סק"ג) וברכ"י או"ח שם נוע"י שו"מ קמא ח"א סי' ק"א ועין יצחק אבהע"ז ח"ב סי' כ"ט ענף א"ג. 6. ד"ה מורה.

סי' קלט: 1. ב"י (סי' תע"ה) ועי' ד"מ ומג"א (סק"ד). ובמהרי"ל הלכ' ההגדה (עמ' טז; א) משמע-שחולק-ע"ה-[ע"מ-ג"א]-ועי' תשרי-שו"מ (קמא ח"א סי' רנ"ח) ועין יצחק (אבהע"ז ח"א סי' כ"ב ענף ד' וסי' כ"ט ענף ר"ד) ואחיעזר (ח"ג סי' ר'). 2. סדר פסח (עמ' 76). 3. עי' פרי"ב (סי' כ"ה) וקלט-תשרי-ח"א-עמ' 84). 4. תולין-קג, ב ד"ה חטיב. 5. שם היה חלקו.

ס' ע"ו) טעמא דמלתא משום דלאו אורחא דאשה למזוגא. ובספרים שלנו בגמרא אשה אצל בעלה לא צריכה הסבה ומשמע דאשה אחרת צריכה הסבה. ואין גרסא זאת נכונה דמאי שנא אצל בעלה אם משום יראת בעלה לא הוי כ"כ כמו יראת אב על בן ואמרין שם בן אצל אב צריך הסבה. ואף על גב דכתיב (ויקרא י"ט) איש אמו ואביו תיראה. הך יראה מפרש בקידושין (ל"א ע"ב) איזהו יראה אינו עומד במקומו ואינו יושב במקומו ואינו מכריע דבריו כל הדברים שאם היה עושה אותם נראה כמקל בכבוד אב אבל להסיב דרך כבוד שרי. אבל בפני רבו אין צריך להסיב דמורא רבך כמורא שמים ואינו נוהג בשררה לפניו ולפי' אין צריך להסיב. ומה נראה שאם הוא אביו ורבו אין צריך הסיבה דהא ודאי השתא נמי מורא רבך כמורא שמים איכא. אבל הרא"ש והטור פסקו דאם אביו הוא רבו צריך הסבה וראייתם מדקאמר בן אצל אביו צריך הסיבה וסתם אב מלמד את בנו תורה דאמרין בקידושין (ס"ט) דהבן ירא מאביו יותר מאמו מפני שלמדו תורה אם כן סתם אב מלמד את בנו תורה ע"כ. ויש לדקדק דמה בכך שסתם אב הכתוב בתורה מלמד את בנו תורה. אבל באב שדברו חכמים אין נראה שסתם אב מלמד את בנו תורה דלפעמים אביו ע"ה דאמרין בפרק אלו מציאות (כ"מ ל"ג ע"א) אבידת רבו קודם לאבידת אביו ואם כן מצינו אב שאינו רבו שאבידת אביו והוא רבו קדמה לאבידת רבו. ועוד דסוגיא דתלמודא לא משמע הכי שהרי משמעות הגמרא שבא לומר שבן אצל אביו צריך הסיבה ולא אמרין משום מורא האב יהיה פטור מן ההסבה. ולפי פ' הרא"ש אדרבה בשביל שהוא אביו גורם לו שהוא חייב בהסבה שאם לא היה אביו היה פטור משום שהוא רבו ומשום שהוא אביו צריך הסבה ואין משמעות הסוגיא כן. ועוד דאם כפי' הרא"ש הוי ליה לסמוך בן אצל אב אחר תלמיד אצל רב. והיה שפיר פירושו תלמיד אצל רבו אין צריך הסיבה. ואם הוא בן אצל אביו אף על גב דהוא רבו צריך הסיבה ומדקבעו קודם תלמיד

רבו ומפרש הטעם משום מ ולא שייך הך טעמא כי ז בודאי אם סועד אצל רב י שכל העיר נוהג על פיו זז שהוא לא למד בפניו כיון והוא גם כן שמש צריך הסבה דאמר השמש שאכל כויה זה למד הרא"ש ז"ל מדקא מידי דבעי הסיבה כגון ג לא הסב לא יצא וצריך ו והתוספות מסתפקין בכך דכיון שאסור לשתות בין שלא יהיה נראה כמוסיף צריך לשתות כוס אחר ו פשיטא הא מילתא דלא הוי דכיון שצריך לשתות בהסב אין כוס זה ששתה ממני לשתות כוס אחר. ואותם ו כוסו ברכה ראשונה אם ו הסבה. אם לא היה דעתו ל הוי כמו נמלך וצריך לברך ואם היה דעתו לשתות בין עקר דעתיה מלשתות כש גב ששתה בלא הסבה כשי אין צריך לברך שכבר ברן לכוס רביעי דלעולם אסור כוס שלישי עקר דעתיה מ לשתות כוס שלישי בהסבו לשתות והוי הסח הדעת. ו בן לוי השמש שאכל כויה לי ללמוד מדקאמר בדיעבו מצה בליל פסח לכתחלה צ דיוצא בכויה אחד אם אכל אחת. ויותר עדיף שיהיה ולפיכך יש לו לאכול כל ה שהוא דרך חירות. דאם ל שאכל כויה מצה בהסבה שמשמש לבני סעודה ואי

→

→

מגילת אסתר ט"ז

רבו ומפרש הטעם משום מורא רבך כמורא שמים ולא שייך הך טעמא כי אם ברבו מובהק, אך בודאי אם סועד אצל רב שהוא מנהיג בעיר כיון שכל העיר נוהג על פיו זה נקרא רבו אף על גב שהוא לא למד בפניו כיון שהוא רב בני העיר והוא גם כן בעיר: **ל**

שמש צריך הסבה דאמר רבי יהושע בן לוי השמש שאכל כזית בהסבה יצא. ומדבר זה למד הרא"ש ז"ל מדקאמר יצא שמע מינה כל מידי דבעי הסיבה כגון מצה וארבע כוסות אם לא הסב לא יצא וצריך לחזור לאכול ולשתות. והתוספות מסתפקין בכוס שלישי וכוס רביעי דכיון שאסור לשתות בין כוס שלישי לרביעי שלא יהיה נראה כמוסיף על ארבע כוסות אם צריך לשתות כוס אחר בהסבה. אבל להרא"ש פשיטא הא מילתא דלא הוי זה כמוסיף על הכוסות דכיון שצריך לשתות בהסבה אם שתה בלא הסבה אין כוס זה ששתה ממנין ארבע כוסות וצריך לשתות כוס אחר. ואותם שמברכין על כל כוס וכוס ברכה ראשונה אם שותה כוס ראשון בלא הסבה, אם לא היה דעתו לשתות בין ראשון לשני הוי כמו נמלך וצריך לברך עתה כששותה בהסבה ואם היה דעתו לשתות בין ראשון לשני כיון דלא עקר דעתיה מלשתות כששתה כוס ראשון אף על גב ששתה בלא הסבה כששותה כוס שני בהסבה אין צריך לברך שכבר ברך. אבל בין כוס שלישי לכוס רביעי דלעולם אסור לשתות בודאי כששתה כוס שלישי עקר דעתיה מלשתות ומברך כשחוזר לשתות כוס שלישי בהסבה דהא לא הוי דעתיה לשתות והוי הסח הדעת. ומתא דקאמר ר' יהושע בן לוי השמש שאכל כזית מצה בהסבה יצא, יש לי ללמוד מדקאמר בדיעבד יצא שכל מה שאוכל מצה בליל פסח לכתחלה צריך הסבה, דאף על גב דיוצא בכזית אחד אם אכל הרבה הכל היא מצוה אחת, ויותר עדיף שיהיה כל אכילתו במצוה ולפיכך יש לו לאכול כל האכילה של מצה בהסבה שהוא דרך חירות, דאם לא כן למה נקט השמש שאכל כזית מצה בהסבה יצא אלא דוקא שמש שמשמש לבני סעודה ואי אפשר לו להסב אבל

שאר כל אדם יסב כל זמן שאכל מצה, כי אכילת כזית שאמרו חכמים בכל מקום היינו לענין זה שיוצא בו אבל אם אכל יותר הכל נחשב אכילת מצה של מצוה ולפיכך למה יבטל עצמו מן המצוה, וכן פירש הרמב"ם ז"ל. ואבי העזרי פסק דבזמן הזה בארצות אלו שאין דרך להסב כל השנה אף בליל פסח אינו צריך אלא מסב או יושב כדרכו. ודברי תמיה הן דמה בכך שאין מסב כל השנה ואין מראה חירות בעצמו. בליל הזה מחויב להראות עצמו כאלו בן חורין ולפיכך צריך להסב אף על גב שכל השנה אינו מסב ואינו מראה חירות בלילה הזה חייב:

ולא יפחתו לו מארבע כוסות. פי' שתקנו ארבע כוסות דרך חירות והטעם יתבאר למה ארבע לא פחות ולא יותר. ופירשו התוספות דמתוך הלשון משמע דאין צריך ארבע כוסות כי אם לבעל הבית והוא מוציא את כלם דמאי שנא ד' כוסות מקדוש של כל השנה, ועוד דאמרינן בגמרא השקה ממנו לבניו ולבני ביתו יצא והוא דשתה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה. ויש לדחות דאיירי שלא הגיעו לחינוך ומיהא משמע בגמרא שצריך כוס לכל אחד ואחד דקאמר הכל חייבים בד' כוסות אחד נשים ואחד אנשים, ויש לדחות דחייבים לשמוע ארבע כוסות קאמר ע"כ. ולא הבנתי דבר זה דלא שייך שיהיה מוציא את אחרים בד' כוסות, דמאי שנא מצה ומרור דכמו שאין יכול האחד להוציא את האחר במצה ובמרור כך אינו יכול להוציא בד' כוסות דמצוה דרמיא עליה הוא. ומה שהביא ר' איה מן קדוש של כל השנה התם עיקר מלתא לאו הכוס הוא אלא עיקר מילתא הוא הקדוש אלא שאין מקדשין אלא על הכוס וכיון ששתה בעל הבית שפיר דמי, אבל הכא עיקר מלתא הוא הכוס ולא הקדוש רק שתקנו שכל אחד ואחד מן הכוסות יעשה עליו מצוה אבל הכוס הוא עיקר ולא שייך בזה שהוא מוציא אחר:

ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות שאף הם היו באותו הנס, ופי' שהיה יציאת מצרים להם גם כן כמו לאנשים.

20

ניחא לי ויראה דמודה הערוך שריך לזלף טיפין דקי' כדי שיהי' ניכר ומוכרח לכל דלא ניחא לי בכיבו וכמו שפי' הערוך דסקיל לי' בכרזי שיעשה נקבים כהעור שיהי' ניכר ומוכרח דלא ניחא לי כהעור וה"ג דכוותי':

והנה בשאלמות דר"א אסור לשמות כוס עיקרין דמיעלא לגופי' ומיעקר ובשבת ק' ע"ב תוס' ד"ה מ"ל וכו'. ולע"ד דכברי שאלמות נהי דמגומנס מ"מ טוונחו כמו שאבאר. דהרי הרשב"א הקשה גבי כשר אע"פ שיש שם בהרת יקון דזה לא הוא אין מתכוון אלא אינו לריכא לגופה שהרי מכוון הוא לקון רק שאינו מתכוון להכליתה לטורח. ותי' דשאי הכא דרחמנא אחר להדי' לשמור לעשות ככל אשר יורו אחכם הנהגים א"כ כל שאינו מכוון להכליתה ה"ל אינו מתכוון ע"פ ועיי' היטב בתשו' חו"י סי' קפ"ד. וא"כ הכא כסירוס דאסור אחר סירוס אחר מ"מ שכתב הוא מורה ועמוד ושחיתו כוס עיקרין אינו מוסף עליו כלום מ"מ לוקה. א"כ ש"מ הכא אין האיסור משום הכלית הסירוס אלא המעשה נאסר. וא"כ אין זה אין מתכוון אלא אין לריכא לגופה וזה לא שייך בשארי איסורי' ועלו דברי שאלמות כהגון אלא מ"ס הדלכה כ"י יהודה בשארי איסורי' ס"ל דר"ש נמי לא פליג עליו בזה:

והרא"ש שם כ' דאפי' הלכה כר"ש בשארי איסורי' מ"מ הא ה"ל פסוק ריש' ו"ש הכא פ"ר דלא ניחא לי שכ' הערוך בשארי איסורי' לא שייך הא. כונת הר"ש דלא שייך הכא פ"ר דלא ניחא לי שידוש לנו הערוך ובכירא לן דמן התורה עכ"פ מותר משום דה"ל כמו אין לריכא לגופה. ויהי' הכא מותר לכתחלה משום לערע דגופה לרפואה כמו מפס מורסא. לזה אמר הר"ש דבשארי איסורי' לא מהני דמלאכה שא"ל לא שייך אלא בשבת. נמצא לפ"ו דברי הר"ש והשאלמות עולים בקנה א':

ובתב שם קרא"ש שכן מוכח מסוגי' דזבחים דפרקי' והא קא מכבה אע"פ דאינו מכוון וע"כ משום דהוא פ"ר ואע"פ דלא ניחא לי ש"מ בשארי איסורי' אינו מועיל מה דלא ניחא לי ועיי' מה שהמה בזה"ו בשם מהר"ל מפראב ועיי' מג"א סי' ש"כ סק"כ שמירוע דחוק ויבאר לקמן ח"ה. והנלע"ד לפמ"ש לעיל עפ"י דברי תוס' פסחים כ"ה ע"ב דגם לרי' יהודה מותר לא אפשר ולא מיוון בכל איסורים כבורה ויגרד לא אפשר עקשה עליו קלת לעשות באופן אחר ומ"מ דוקא היכי דליכא פ"ר ע"ש והן הנה דברי ר"ש שקשה לו מאי דפרקי' והא מכבה נהי דהוא ס"ד דאחי' כ"י יהודה דאוסר אין מתכוון. מ"מ הא הוה לא אפשר ולא מכוון ומאי פריך אע"כ משום דהוא פ"ר. ואע"ג דכ' הר"ש דליכא פ"ר משום דיכול לזלף ע"ג ע"ש. היינו להערוך דרזזה להוכיח ממסקנא לר"ש דאין מתכוון מותר. וכיון דאפשר שזלף ע"ג ע"ש הו' ליכא פ"ר משא"כ השתא לרי' יהודה קיימי' ומשום לא אפשר אחינן עלה. דהרי אין מתכוון נמי אסור לרי' יהודה. וע"כ ז"ל לא אפשר לי' לזלף על הע"ים וכשמזלף על האישים ה"ל פ"ר לכבוד דהרי הר"ש לא ס"ל כרש"י דיכול לזלף בטיפין קטנים כמ"ס לעיל בסמוך. נמצא כשמזלף על האש ה"ל פ"ר ואע"פ דמ"מ לא ניחא לי מ"מ אסור ש"מ בשארי איסורי' אינו מועיל מה דלא ניחא לי והטעם כנ"ל כיון שכל הפטור דלא ניחא לי הוא משום שאין לריכא לגופה וזה לא שייך בשארי איסורי':

ואיירי דאיירי אומר מה שג"ל ברעם הרמב"ם דאוסר לזלף על איש אע"ג דקי"ל בכל התורה כר"ש ויראה דסמוך אסוגי' דמנחות ע"ד ע"כ לאסוקי משמואל ע"ש וס"ל לרמב"ם דסוגי' דזבחים אולא למ"ד דלא משהו שמו ויין דלמ"ד שמו לאישים ולא יין וזהו לריך טעם דלר"ש דאין מתכוון מותר למה יגרע יין משמן אדרבה בין כתי' אשה ריח ניחוח. אבל מהני דמנחות משהו יין ושמן דתרווי' לא אולי לאישים אין לזלף לומר דאחי' כ"י יהודה. אלא לר"ש נמי ופשוט. ותמהתי שלא עמדו בזה. מיהו הרמב"ם גופי' פסק שמו לאישים אבל מ"מ מסוגי' דמנחות לא ס"ל כמ"ס כל הזבחים:

וסימנך אלו מקילין לענין ואלו מקילין לענין פירש"י דבי רב שריכיי לעשות כדברי רבן אומרי' שרבן הוה וכהרדעא שטושן כשמואל רבן וכו' ונהר בלשון דבי רב שהם תלמידים שלריכיי

על כרחם לעשות כחומרא דרכס ואסור להם לסמוך על הוראם אחר. אם לא שיגדלו ויכריעו מדעת ענין דלא כוונת' דכיי האי גונא הלכה כבשראי. אבל זולת זה לריכין לעשות כהוראחו עיי' מ"ס והאריך מהריעב"ן. בהשבעה חלק א'. משא"כ בהרדעא שלא היו תלמידיו הלומדי' לפניו ממש. אלא אסרי' דשמואל ואנשי מקומו היו ואם יבוא לשם מורה אחר יכולים ומחוייבים לשנות כדעת השופט אשר יהי' בימי' ההם ע"כ לא כ' רש"י שלריכין לעשות כוונת' אלא העושים כשמואל וק"ל. ודע דתלמידו דרב סתמן היו בני ארץ ישראל כמ"ס תוס' בשבת ט' ע"ב ד"ה האילן וכו' ואזוהן היו בקיאי' בהתי' ובהרדעא אנשי עירו דשמואל בבלי הי' ולא בקיאי' בהתי' ויש לעיין בזה:

דף ו' ע"ה **אתפסי** מטלטלין עיי' ר"ן ועמ"ס מג"א סי' ט"ו סקט"ו ע"ג ד"ה מקא וממכר:

מה דעתיך מחוך וכו' לא שייך להלך בין חבורה דשגנת לאו לחבורה דשגנת סקילה כר"ס הנחנקין דכלל גדול שטט אין בין י"ט לשנת אלא אוכל נפש בלבד עיי' ב"מ ז' פ"א תופסת ד"ה ואוכל וכו' אבל כי אמרינן משום מחוך א"כ היינו אוכל נפש ויש בין י"ט לשבת ועיי' מ"ס והאריך משנה למך פ"א מהלכות י"ט הלכה י"ז ועיי' לשון רש"י וימותו ק"ט ע"א ד"ה מה לי איסור לאו וכו' כונתו מבוחר דודאי כל היכי ששוכס בודאי היתר אלא דמישי' שמה יתגלגל מזה איסור בהא איכא להלך בין איסור קל לחמור והיינו הך דר"ס הנחנקין. משא"כ האי דיבמות דעסוק ובה בספק איסור אמרינן מה לי קל מה לי חמור וק"ל:

מתוך שהותרה חבורה לנורך דעת רש"י דלא בני לנורך קלת ונראה דס"ל לרש"י למאן דלית לי' הואיל ולא מלנו היתר מלאכות שלא לנורך כלל. א"כ פשיטא דלא נחיר במחוך אלא עיי' לנורך קלת עכ"פ. אך למאי דקי"ל האופה מ"מ לחול אינו לוקה משום הואיל ומיקלע אורחים א"כ כיון דקייל כולי האי א"כ אפי' סמוך לחשיכה דלא מיקלע אורחי' ניחא מחוך אפי' גליכא לנורך כלל:

ובזה מיוסבי' כל קו' תוס' דכבשילה לא שייך הואיל ומיקלע אורחי' וכן בנדרים ונדבות משו"ה בני לנורך קלת לטלי' עלמא והארכתי בזה וכאן אין מקומו:

וקראי הכי דייקא כרש"י דבפ' בא כתיב אשר יאכל לכל נפש ובת' חמור ופגמם לא כתי' האי ליטא אלא כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו' הרמב"ן היינו הך דמלאכת עבודה היינו מה שעבד עושה לרבו לאסוקי מלאכת אוכל נפש. וקשה מ"מ שני קראי בלישני'. אלא הוא הרבך שאמרנו בפסח שביציאת שיהיו כל ישראל מקובלים ביחד ולא שייך מיקלע אורחי' ולא הוה אלא לנורך קלת עכ"פ. שייך אשר יאכל לכל נפש. משא"כ מכאן ואילך לדורות כל שאינו מלאכת עבודה אע"פ שאינו לנורך כלל. כל שהמלאכה בעגמותה אינה מלאכת עבודה שרי' משום דשייך הואיל ממילא אמרינן מחוך אפי' ליכא שום לנורך וק"ל:

הותרה נמי שלא לנורך עמ"ס תוס' מחמץ וככ"מ סי' לנורך מנהו לא מיקרי לנורך קלת ומג"א סי' תמ"ז סק"ג הקשה על זה מש"ס פסחי' ה' פ"ב ש"מ לא אמרינן מחוך. מניל הא דלמא משום דליכא לנורך קלת ע"ש. וג"ל דכ"מ נמי לא אמר אלא למאי דקי"ל דגמלת דחמץ נמי אסור מדרבנן מיהא לכ"ע א"כ ליכא לנורך קלת משא"כ הפסח בפסחים אקרא קאי וזמן התורה מותר גמלת נהי דכ' שם הפסח' כיון שאינו יכול ליהנות בתחלת ביצורו לא מיקרי לנורך היינו למאן דלית לי' מחוך דזה לא מיקרי לנורך גמור. אבל אי הוה ס"ל לר"ש מחוך והוה סגי בלנורך קלת א"כ זה דמוסר לאפות על גמלת מיקרי תחלה ביצורו לנורך קלת וניחא מחוך אלא ש"מ לית לי' לרי' עקיבא מחוך וק"ל:

ארא מעשה מותר לעשות מונמר בי"ע ויראה דהוה ס"ל דלא ניחא מחוך אלא באותו ענין ממש כגון מחוך שהותרה שחיטה לנורך נחיר נמי שחיטה שלא לנורך אבל למימר מחוך שהותרה שחיטה שהיא חבורה נחיר נמי חבורה אחרת זה לא נאמר ובה הוה מיושב קו' תוס' בשבת ז"ה ע"א ד"ה והרודה ממגבן מולדה דכונה ע"ש:

76

הקדמה

76

הנה ספרי זה שרובו הוא מה שחשכתי מה שהיה נראה לע"ד להורות הלכה למעשה לאלו שרצו לידע דעתו. ואף שמן הראוי היה לכאורה למנוע מלהשיב למעשה שהרי הרבה גדולי עולם בתורה וכיראת ה' נמנעו מלהורות מיראתם ממאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב בסוטה דף כ"ב רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה, ואף שאמר גם ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה ומטעם זה כתב רעק"א הוכח בהקדמת בניו לספר התשובות שלו ודי אשר הוצרכתי להשיב לשואלי מדאגה שכל אהיה בכלל כל מי שהגיע להוראה ואינו מורה עיי"ש, מ"ם אלו שנמנעו הוא מאחר שגם עתה צריך המורה להורות כאמיתות הדין כמו שהיה צריך להורות בימי רב ורב הונא ור' אבא, לכן אף שודאי בכל דור הוא מדה אחרת להחשיב הגיעו להוראה שהרי רק חכמי דור זה שייך שיוורו עתה ועליהם הוא הצינו להורות לדורם, דהא אי אפשר להשיג בדורות האחרונים מורי הוראה כדורות הראשונים, ובע"כ כוננת מאמרם זה ת"ח שהגיע להוראה, אינו רק על אלו שהגיעו להוראה בזמנם דוקא, אלא אף על אלו שהגיעו להוראה כדורות אלו שמחוייבים להורות כדתורה רעק"א, מ"ם יש ודאי על כל אחד לחוש שמא אינו מכויין כהאמת ולכן מצד היראה הכריעו שאין יכולין לכוין אמיתות הדין ואין להם להורות ושאינו רעק"א שאף אחר כל ההששות הורה והשיב למעשה מטעם החיוב שעליו מדין הגיע להוראה דרב גובריה והיה יכול לאמוד עצמו. וא"כ כ"ש לקטני ערך כמוני שאין בי תורה וחכמה כראוי שהיה לי למנוע מלהורות לגמרי וכ"ש מלהעלות על הדפוס שהוא כהוראה לכל העולם.

אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שלא היו נחשבין הגיע להוראה כדורות חכמי הנמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעיין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים. כפי כחו בכבוד ראש וכיראה מהש"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירושו, ועל כזה נאמר שגם דבריו דברי אלקים חיים מאחר שלו נראה הפירושו כמו שפסק ולא היה מתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירושו. והוכחה גדולה לזה מהא דשבת דף ק"ל א"ר יצחק עיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א ונתן להם הקב"ה שכר גדול שמתו בזמנן וכשגזרה מלכות הרשעה גזירה על המילה לא גזרו על אותה העיר אף שהאמת אליבא דדינא נפסק שלא כר"א והוא חיוב סקילה במויד וחטאת בשוגג, אלמא דהאמת להוראה שמחוייב להורות וגם מקבל שכר הוא כפי שמוכר החכם אחרי עיונו בכל כחו אף שהאמת ממש אינו כן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אומר וזה מתיר שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שמוכר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנהגים להורות כהרמב"ם והכ"י ובין המקומות הנהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.

ומפורש כן במנהדרין דף ו' אחר שאמר ויהו הדיינים יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן, שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ופרש"י שאם אטעה איענש, ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ופרש"י דאין לו לדיין לירא ולמנוע עצמו מן הדין אלא לפ"מ שעיניו רואות לידון ויתכוין להוציא לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש, עיי"ש, וכוננתו דזהו האמת להוראה שמחוייב להודקק ולהורות ולדון אף שאינו האמת ממש.

ובזה ביארתי מה שאיתא במנחות דף כ"ט א"ר יהודה אמר רב כשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש ועקיבא כן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, שלכאורה לא מוכן לשון כתרים שאמר. ועוד קשה שאלת משה מי מעכב, מה כוונתו בזה, דמה שפרש"י למה אתה צריך להוסיף עליהם אין שייך ללשון מעכב דאף אם היה שייך כשיכול להיות מעכב יקשה למה לו זה, ואם כוונתו להקשות למה לא כתב בפירושו לא מוכן תירוצו בזה שר"ע ידרוש תילין של הלכות. אבל לפ"מ שבארתי מדיק לשון כתרים שנמצא שהש"ת עשה את אותיות התורה למלכים היינו שיעשה החכם וידמה מלתא למלתא ויפסוק הדין כפי הבנתו - מטעם האותיות שכתורה, וכשהיה מחלוקת יעשו כפי הבנת רוב חכמי התורה אף שאפשר שלא נתכוונו להאמת ולא היה דעת הב"ה כן, דהקב"ה נתן את התורה לישראל שיעשו כפי שוביננו את הכתוב ואת המסור בע"פ בסיני לפי הבנתם ויותר לא יפרש ולא יכריע הש"ת בדיני התורה שלא

הקדמה לאמיתו משה

בסיון כ"ג תשרי ה'תש"א

בשמים היא אלא הסכים מתחלה להכנת ופירוש חכמי התורה ונמצא שאותיות התורה הם מלכים שעושין כפי מה שמשמע מהתורה לחכמי התורה. אף שאולי לא היה זה כהכנת השי"ת. וניחא לשון אמרה תורה שמצינו בכמה דוכתי משום דאנן דנין רק איך אומרת התורה. וכן ניחא מה שאיתא בעירובין דף י"ג על ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים, דכיון שיכולין לפרש בתורה כב"ש וכב"ה הרי נמצא שנאמר כתרוייהו כל זמן שלא נתבטלו דעת אחד כרבים החולקין. וזהו פירוש מי מעכב שמשעה שאל למה עושה הקב"ה האותיות למלכים שיעשו כפי משמעות החכמים בלשון הכתוב והמסור, דמי מעכב שהכתוב באופן שלא יהיה אפשר לפרש רק דרך אחד ככוונתך האמתית ולמה נתת כח מלוכה לאותיות שימצא שלפעמים יעשו שלא ככוונתך. והשוב הקב"ה משום שע"י זה ידרשו ר"ע וכל החכמים תילין של הלכות שהוא הגדלת תורה ממעט הנכתב והנמסר ולכתוב הרבה כל דבר בפרט אין קץ שהתורה היא בלא קץ וגבול עיין בעירובין דף כ"א.

ומאחר שנתברר שהאמת להוראה הוא מה שנראה לחכם אחרי שעמל ויגע לברר ההלכה כש"ם ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת שכן יש להורות למעשה וזה מהוייב להורות, גם החכמים שבדור הזה יש להחשיבם הגיעו להוראה ומהוייבים להורות משום שהוראתם נחשב דין אמת. ומה שכב"מ דף ל"ג בת"ה ששגגות נעשות להם כזדונות הוא רק כשלא מרחו לברר היטב כדפרש"י התם בד"ה לעמי ובד"ה הוי זהיר ויותר מזה מבואר בפרש"י אבות פ"ד מ"ב שכתב הוי זהיר בלמוד לפלפל ולחקור דקדוקיו שמתוך שאין מדקדקין בלמוד ומורין שלא כדון נעשה כזדון. וכן פ"י הר"י יונה שם שיהזור הדברים עד שלא ישכח דבר ועד שירד לעומקן של דברים גם לא יסמוך בסברא הראשונה אשר בכל זה עושה זדון כי בכל דבר שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו והומא נקרא פושע שהי"ל לידע שיש למעות עיי"ש, אבל כשטרח ויגע בכל כחו לברר הדין מהוייב להורות כן ומקבל ע"ו שכר בכל אופן.

וע"ז סמכתי להורות וגם להשיב מה שנראה לע"ד אחרי שבררתי את ההלכה ברוב עמל להרוצים לידע דעתך, ובפרט שכתבתי המעשים וכל מה שנברר שבאופן זה הנני רק כמלמד ההלכה שהשואל יעיין בעצמו ויבדוק ויבחור, שאיני כלל כפוסק ומורה כדאיתא בדברי רעק"א שם. וגם משמע לי מברכות דף ד' שאמר דוד לא חסיד אני ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי למהר אשה לבעלה, שלכאורה קשה טובא אם אין זה כבוד למלך הו"ל לשלח את הנשים השואלות לחכמים אחרים שהיו הרבה בירושלים, שלכן צריך לומר דאסור לחכם לשלח את השואל ממנו לחכם אחר דכיון שבאת אצלו היא מצוה שלו אם הוא רשאי להורות. וזהו מעמי ונמוקי שהוריתי והשכתי לכל השואל אותי אם אך עזרני השי"ת לברר ההלכה. וגם שיש בזה נחת רוח לאבי מארי הגאון זצ"ל שאמר עלי שמקוה וכמעט שהוא בטוח שירבו השואלים ממני דבר ה' זו הלכה בע"פ ובכתב ובעזרת השי"ת אשיב כהלכה, ואני מברך להשי"ת על שעזרני עד עתה לברר השאלות שאוכל להשיב וכן יעזרני כל ימי להבין דברי רבותינו לאמיתתן ולהורות כהלכה בלי שום טעות ומכשול וגם לזרעי ולזרעי ולכל תלמידי בתוך כל לומדי תורה לעולם.

ולכן מצאתי גם לנכון להדפיס מאהר שאיני בזה אלא כמברר ההלכה שכל ת"ח ומורה הוראה יעיין בהדברים ויבחון בעצמו אם להורות כן וכאשר יראה שאני לא סמכתי כסומא בארובה אף על חבורי רבותינו אלא בדקתי בכל כחי להבין שהם נכונים כאשר צוה רעק"א שם וכן אני מבקש לכל מעיין בספרי שיבדוק אחרי דברי ואז יורה למעשה, ולכן יש בזה תועלת גדול לידע איך לברר הלכה על בוריה ואהיה גם בספרי זה בכלל גלי מסכתי ששבתו הו"ל ויוכנו השי"ת ללמד וללמד כל הימים ולזכות לנו ולכל ישראל בקרוב לגאולה שלימה ע"י משיח בן דוד ולבנין כה"ב ולמלאה הארץ דעה כבהפחתו.

משה פיינשטיין
L

23

ראשי פרקים

- א. הקדמה
- ב. איסור הוראה במקומו של 'מרא דאתרא'
- 1. סוגיות הש"ס בנושא
- 2. הפסיקה ונימוקה
- ג. תוקף פסקי 'מרא דאתרא' לגבי הציבור באותו האתר
- ד. 'מרא דאתרא' והגדרת 'רבו מובהק'
- ה. פסקי 'מרא דאתרא' בניגוד לפסקי רוב פוסקים
- ו. מקור סמכותו של 'מרא דאתרא'
- ז. חיוב כל הציבור לפסקי הרב
- ח. החיוב לנהוג כפסקי רבו
- ט. גדול הדור והיחס להגדרת 'רבו'
- י. קבלת פסקים של רב כשאינו רבו
- יא. פסיקת אדם לעצמו
- יב. כשחושב שרבו טועה
- יג. סיכום

המחקר יוצא בסיוע המשרד לענייני דתות
אגף ארגונים ומוסדות תורה
המחלקה לישיבות

הקדמה

במסגרת השרות הצבאי של בני הישיבות בצה"ל, מתעוררות הרבה שאלות הלכתיות. שאלות שניתן לקבל עליהן תשובה על ידי הרבנות הצבאית, ומהן שאלות שאין עליהן תשובה במסגרת הרבנות משום שלא נמצא רב צבאי בר סמכא במקום ואין לשאלות אלו פסקים והדרכות מסודרות על ידי הרבנות הצבאית. בשאלות הלכתיות רבות פונים הבחורים להמתייחס בישיבות, אך הבעיה בדרך זו שלפעמים יש הוראות שונות באותו נושא לאותה קבוצת חיילים.

מספר דוגמאות: בעית עשיית מלאכה לפני תפילת שחרית או תפילה לפני הנץ, בעית זמן התפילה בתרגילים גדולים, האם נשק הוא כלי שמלאכתו לאיסור או להיתר וכיוצא בשאלות אלה (ויש לדון גם בענין 'לא תתגודדו', כיוון שזה כבית דין אחד בעיר אחת). "המרכז להלכות פסיקה צבא" יוזם ועדה של רבנים שתעסוק בפסיקה אחידה בצבא כדי שאפשר יהיה להישען בפני התלמידים פסקים מסודרים ואחידים.

במאמר זה ננסה לדון בהיבטים הלכתיים של שאלה זו, בהנחה שתהיה הסכמה של ראשי הישיבות להכרעות הלכתיות אחידות על ידי גוף כזה.

בנושא זה יש לברר מספר שאלות הלכתיות עקרוניות:

האם יש לרבנות הצבאית הראשית גדר של 'מרא דאתרא' (בפרט בנושאים שקימת הנחייה של הרבנות הצבאית).

מספרן אסי"א

לראון גלמליצקי כ"ט תש"ג

לראון מורחל מס 44-45

ד"ר חיים

ב. האם לתלמידי ישיבות ההסדר יש מחויבות בצבא לנהוג כפסק רבותיהם, הישיבות.

ג. האם יש אפשרות הלכתית לקבל פסקים של גוף שאמור לתת פתרונות להכתיית, על ידי גוף רבנים שאינו 'מרא דאתרא' ואינם רבותיהם ממש.

להלן אנסה להציע את היסודות ההלכתיים שמהם ניתן למצא תשובה לשאלות אלו.

ב. איסור הוראה במקומו של 'מרא דאתרא'

1. סוגיות הש"ס בנושא

נציין מספר סוגיות הנוגעות לענייננו, והתייחסויות של ראשונים ואחרונים בנושא.

(1) מצאנו בגמרא שרב לא רצה להורות במקומו של שמואל, וכן שמואל לא להורות במקומו של רב. בעירובין דף צד עמוד א לגבי כותל שבין שני חצרות שנפל שמואל לטלטל את הגלימא ולפרנס אותה, ואמרת הגמרא: "אהדרינו רב לאפיה". שו"ת הגמרא: "ורב, אי סבירא ליה דאסור לימא ליה: - אתריה דשמואל הוה".

(2) במסכת פסחים בדף ל עמוד א, כתוב:

"אמר רב: 'קדירות בפסח ישברו ואמר שמואל להנהו דמזבני כנדי (פרשי קדירות לאחר הפסח): 'אשו זבני אכנדיכי ואי לא דרישנא לנו כר' שמעון'. ולדרוש לה דהא שמואל כר' שמעון סבירא ליה: - אתריה דרב הוה".

(3) במסכת שבת דף קנו עמוד א, מובא:

"כתיב אפנקסיה דלוי אמרית קדם רבי ומנו רבינו הקדוש על דהו גבלין שתתה ולית דשמיע ליה ולית חילא בידיה למיסר מדרבי יוסי בר' יהודה".

ופרש רש"י, שהנך אינשי היו נוהגים כר' בר יהודה, ואם כן רבי לא היה יכול לאסור במקום שלא נוהגים כמותו.

(4) מסכת שבת דף יט עמוד ב, ובעוד מקומות בש"ס.

(5) ב'קהילות יעקב'. במסכת ברכות סימן ג כתב שראב"ע סיפר ביציאת מצרים כל הלל אף על פי שלדידיה המצוה רק עד תצות, משום דאתריה דרבי עקיבא הוי.

2. הפסיקה ונימוקה

בשו"ע 'יורה דעה' רמה סעיף כב, נפסק ברמ"א: "אין לו להורות איסור והיתר או לנהוג שררא באתריה דחבריה".

בשאלת יעב"ץ בסוף תשובה ה באות יא כתב שבמקומו של 'מרא דאתרא' אפילו רב אינו רשאי לחלוק עליו ולהורות במקומו.

25

ע"מ-האיסור מצאנו ברש"י חולין דף נג עמוד ב לגבי "ההוא שרקפתא דספק דרוסות"
א"ר צה להורות במקומו של שמואל.
רש"י בד"ה 'אתריה דשמואל הוה':

"ולאו אורח ארעא לאורויי קמיה באתריה בדבר שהן שוין בו. אבל אי הוי פליגי
בה לא הוי משדר להו קמיה להפסיד ממון ישראל דכל מקום שיש נדנדו חטא
אין חולקין כבוד לרב, כך שמעתי. ולי נראה דה"ג: 'אלא אתרא דשמואל הוה',
ומהכא לא תפשוט דהדר ביה רב דלאו אורח ארעא למישרי באתריה מלתא
דאיהו אסר".

הפירושי רש"י אלו הובאו גם בשלטי הגבורים על רי"ף במסכת עבודה זרה דף ז עמוד
א עמוד א (באלפס) באות ג.
הפירושים ברש"י חלוקים בדין; מפיוש ראשון עולה כי איסור פסיקה במקום 'מרא
דאתרא' אינו איסור כמו לחלוק על רבו אלא "לאו אורח ארעא" להורות במקומו: מפיוש
הראשון כי אין להורות באתרא דחבריה אפילו אם הוא עצמו חולק על פסקיו.

מקן פסקי 'מרא דאתרא' לגבי הציבור באותו האתר

התברר רש"י בחולין לא מוכח שיש גם חיוב על הציבור לנהוג דווקא כפסקי 'מרא דאתרא'
א"ר א"ר למורה הוראה אחר להורות לאחרים במקומו משום דלאו אורח ארעא.
לגבי מנהגים וסייגים שמתקן ה'מרא דאתרא' כתב בתשובת הר"ד בית י"ב:

"אותם מנהגות קבועות על פי חכם חשוב שבעיר שמנהג לבני עירו אסור בדבר
אחד לעשות סייג ובני עירו חייבים לנהוג כן מתקנת חכמים מפני כבודו וגם כי
הוא מחמיר יותר מהראוי".

וכעין זה כתב הר"ן בתשובה סימן מח:

"שבני מקום אחד חייבים לנהוג כרב גלילותיהם ואפילו היכא דרבים חלוקים
עליו כדאמרינן במקומו של ר' אליעזר".

אלא, ששמע שהר"ן אינו כולל רק סייגים שהרב מתקן אלא גם פסקים, שהרי הביא
גמא ממקומו של ר' אליעזר שהכינו מכשירי מילה בשבת.

הר"ן והרד"ך הוכיחו שעל הציבור לנהוג דווקא כפסקי ה'מרא דאתרא' מהגמרא במסכת
ולן דף יח עמוד ב: "כי סליק ר' זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל". ומשמע שכל זמן שהיה
הפסל לא אכל, אף שלדעתו הדבר מותר. אלא שהרד"ך הוסיף על ראייה זו: "ואף על פי
אין ראייה לדבר שבני עירו חייבים לנהוג כמנהגו מכל מקום זכר לדבר". היינו, שלדעתו
ה'מרא' זירא ראייה גמורה שבני המקום חייבים לנהוג דווקא כפסקיו.
ער על כן כתב בתשובת היעבץ שם בסוף התשובה (ד"ה 'ובמאי דכתיבנא'):

"והשאלות הבאות במקום החכם אפילו לא ידע מהן ולא באו לפניו
כאילו חלה עליהן הוראתו, מאחר שהן ברשותו והוא רגיל לפסוק כך
העובר בעיר רשאי להורות בה היפך חכם העיר".

וכן להלן בסיכום דבריו באות יא כתב: "כמי שחלה הוראתו כיון שרגיל לפסוק
אמנם היעב"ץ כתב את דבריו לגבי האיסור להורות במקומו, אבל מסתבר שאם כלל
גם חיוב על בני מקומו לנהוג כפסקיו, הרי דבריו נכונים גם בענין זה.

ד. 'מרא דאתרא' והגדרת 'רבו מובהק'

נראה שאין גדר 'מרא דאתרא' כגדר 'רבו מובהק', שעליו נפסק בשו"ע יורה דעה
רמב סעיף יב: "אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו לא יורה להם
רבו" (ועיין פתחי תשובה שם).

נראה, ש'מרא דאתרא' אינו נחשב כרבו מובהק לגבי דבר זה, ובדבר שאין דעתו
'מרא דאתרא' ידועה - יכול אדם לפסוק בעצמו לבני ביתו. מסברא יש לומר, שהוא
שאיין חיוב לשאול דוקא את ה'מרא דאתרא' אלא יכול לשאול מורה הוראה אחר
שלא יהיה באתריה (ואכן דבר מצוי הוא שמורה הוראה ממקום אחר לא יורה לבן עירו
הרב בדבר שדעת ה'מרא דאתרא' ידועה). דומני, שלא מצאנו איסור לשאול רב ממקום
אחר כשהשואל הוא שבא אליו, מלבד אם השואל הוא גם תלמיד מובהק של ה'מרא דאתרא
שצריך לנהוג כמותו. כמו כן, לא מצאנו שדינו כרבו מובהק לגבי קריעה בשו"ע יורה דעה
סימן שמ.

אמנם ב'ערוך השלחן' יורה דעה סימן רמב סעיף כט כתב:

"ועוד מדורית הקדמונים שכל עיר בוחרת לה רב מובהק להורות ולדון ונחשב
כרבו מובהק לכל העיר והסביבה ואין רשות לאחר אפילו הגיע להוראה להורות
ולדון במקום הזה".

לפי דבריו, גדר ההוראה במקומו של 'מרא דאתרא' דומה לאיסור לחלוק על רבו מובהק
ואף חמור ממנו - שהרי מותר לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות
והוכחות שהדין עימו (כמבואר ברמ"א יורה דעה רמב סעיף ג), מה שאין כן אם רוצה לחלוק
על פסק 'מרא דאתרא'.

סיוע לדברי 'ערוך השלחן' יש בדברי מהר"ל ב'גבורות ה'" פרק מח ד"ה 'אשה', לגבי
הסיבה בפני רבו. אחרי שדן שם בשאלה אם תלמיד לפני רבו אין צריך הסיבה היינו בפני
מובהק דוקא, כותב מהר"ל:

"אך בודאי אם סועד אצל רב שהוא מנהיג בעיר, כיון שכל העיר נוהג על פי ה'מרא
נקרא רבו אף על גב שהוא לא למד בפניו כיון שהוא רב בני העיר והוא גם כן
בעיר".

שדברים אלו, שיש לרב העיר גדר 'רבו מובהק', אינם פשוטים. להילוק שבין רבו ממש ובין 'מרא דאתרא' נמצא כבר ברש"י במסכת כתובות דף ו על-דברי הגמרא: "בבי רב אמרי רב שרי ושמאל אסר, בנהרדעא. אמרי רב אסר שרי אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך אלו מקילין לעצמן ואלו מקילין לעצמן".

"דבי רב שצריכין לעשות כדברי רבן אומרים שרבים התיר. ונהרדעא העושים שמואל רבן אומרים שמואל התיר".

הנהרדעא החתם סופר שם עמד על לשון רש"י:

"נזהר בלשונו דבי רב שהם תלמידים שצריכים על כורחם לעשות כחומרא דרבם ואסור להם לסמוך על הוראת אחר אם לא שיגדלו ויכריעו מדעת עצמם דלא כוותיה דבכהאי גוונא הלכה כבתראי. אבל זולת זה צריכין לעשות כהוראתו (עיין מה שכתב היעב"ץ בתשובה סימן ה), מה שאין כן נהרדעא שלא היו תלמידיו הלומדים לפניו ממש אלא אתריה דשמואל ואנשי מקומו היו ואם יבא לשם מורה אחר יכולים ומחוייבים לשנות כדעת השופט אשר יהיה בימים ההם ע"כ לא כתב רש"י שצריכים לעשות כוותיה אלא העושים כשמואל, וק"ל".

משמע שגדר 'מרא דאתרא' פחות מאשר רבו (אמנם מה שכתב החתם סופר לגבי רב שם, האם יכול לשנות את הוראות הרב הקודם לקולא או לחומרא, ראה מה שכתב בזה בה'חדש' באורח חיים סימן תצו אותיות י-יא, וכן ב'חקרי לב' אורח חיים סימן צה ולא המקום לברר סוגיא זו).

פסקי 'מרא דאתרא' בניגוד לפסקי רוב פוסקים

מצאנו בש"ס, שבני מקומו של הרב הולכים אחרי פסקיו אפילו בדאורייתא ולקולא, והם במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת, ובמקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב כמבואר במסכת שבת דף קל עמוד א. ומשמע ששפיר עבדי:

"אמר רבי יצחק עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כר' אליעזר והיו מתים בזמנן, ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה".

כתב ה'חזון איש' (שביעית סימן כג):

"והנה, רשאים להלך אחר רבם אף להקל בשל תורה, ואפילו החולקים עליו הם רבים, כל זמן שלא היה מושב בית דין ודנו זה כנגד זה והכריעו את ההלכה.

והיינו דאמרו יבמות יד עמוד א במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים
במקומו של ר' יוסי הגלילי וכו' ומיהו בית שמאי ובית הלל אחר בת קול חשבו
חכמים כהכרעה של מושב בית דין ואין רשאין להקל כדברי בית שמאי וכו'
להחמיר" (ועיין בתשובת גינת ורדים חלק אבן העזר כלל ב סימן ט).

אמנם המהר"ש בתשובה, בקונטרס עיגונא סימן ג (דף צז עמוד א בדפוס שלונקי
תיא) רצה לומר שזה רק בזמן הש"ס, עיין שם שהביא את תשובת הרשב"א בסימן אלף
שנשאל האם במקומות שנהגו להכשיר חתם סופר ועד, האם יש לאסור ולהחמיר.
וכתב הרשב"א:

"אף על פי שרבינו יצחק הזקן ז"ל אוסר ואנו כך דעתינו נוטה מכל מקום
נהגו שם על פי הרב אלפסי ז"ל ומקומו של הרב הוא וכל מי שנוהג על פי
אפשר כי אפילו בבאים שם היה מותר. והכי נמי במקומו של ר' יוסי היו אומרים
בשר עוף בחלב ובמקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות
ברזל לעשות אזמל ולא חשו להם חכמים לפי שנהגו על פי רבם. ומכל מקום
הוא להזהירם שלא יהיו נוהגים כן מכאן ולהבא."

ושאל מהר"ש, והרי במקומו של ר' אליעזר לא מצאנו מי שהזהירם שלא לנהוג. ות
שיש לחלק בין זמן חכמי התלמוד דרב חילם ואין לזוז ממה שנהגו, לבין הזמן שלא
התלמוד, שעליו כתב הרשב"א שטוב להזהירם שלא ינהגו כן מכאן ולהבא.
אבל מהר"ש חזר בו וכתב שאזהרת הרשב"א אמורה רק לגבי חתם סופר ועד
הרשב"א עצמו בתשובה רנ"ג מדמה למעשה להא דמקומו של ר' אליעזר ור"י הגלילי שעשה
כדעם רבם. (ועיין ב'חקרי לב' הנ"ל שהאריך בזה) וכן נקטו פוסקים אחרים שהוכיחו לזמן
מגמרא זו.

דעת המהר"י בן לב בתשובה בח"א כלל יב שאלה עה שאכן בזמן הזה אין גדר
דאתרא' לענין לסמוך עליו נגד הרוב:

"דדוקא בימיהם שבכל עיר ועיר היה להם רב אחד שהיה מלמדם כדאגמיה
בבל וכל פרוואה נהוג כרב נהרדעא וכל פרוואה נהוג כשמואל וכל עיר ועיר
מחוייבים בכבוד מלמדם אבל בזמנים האלו כל דברים אלו הפוסקים והרבנים
אשר מימיהם אנו שותים הם רבותינו ואנו מחוייבים בשל תורה ללכת אחר
המחמיר ויש בידי כמה ראיות על זה."

סברא זו של מהריב"ל כתבה גם מהרשד"ם בתשובה (חושן משפט סימן א) לגבי השאלה
אם מי שלא הגיע לגיל ארבעים יכול לקבוע עצמו להוראה:

"ולענין אם יש לחלק בין זמננו זה לזמן התלמוד נראה בעיני דבר ברור ש
לחלק ולומר דכל אלו הגדרים נאמרו בזמן התלמוד שהיו כל הדינים יוצאים
פי הסברא והכל על פה, ומי שהיה יושב על ההוראה הוא הנקרא דין באמת

אבל בזמננו זה אין הת"ח המורה
ומנוסה לעיין ובעל סברא יודע ו
אלא אפילו במקום שיש גדול ממנ

זה מהר"י בן לב לימרא דאתרא' יש די
מננו, שהרב אינו מלמד, אינם יכולו
אלו לגבי קבלת רב בעיר, הם דעת י
כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן

ועיין ב'אבוקת רוכל' סימן לב שכתב
לגבן ונוהגים כמותו בקולותיו ובחוו
צריך שיהיה רבם ממש.
מהר"י בן לב הנ"ל הובאו גם בפ
מדבריו שם שמקבל את דבריו.
ממש

קוד סמכותו של 'מרא דאתו
תשובת הרשב"א שהוזכרה לעיל, וכן בת
מקבלים על עצמם מועילה משום שה
שם הקבלה היא של פוסקים כשאיננו
הואוי להוראה יכול לאסור מה שמתו
יקלו בכבוד רבם".
בש"ת הרד"ך, בית יב משמע ש

"אותם מנהגות קבועות ע"פ חכו
אחד לעשות סייג ובני עירו חייב
הוא מחמיר יותר מהראוי".

מנכם דברים אלו, שחייבים לנהוג כדב
ולא על פסקי הלכה. אבל בשו"ת ה
תורה תקנת קהל, וכן בשו"ת הריב"ש ו
ז"ל מפני הסכמת הקהל" (וגדר ו
קב סעיף א: "כמו שמחוייב לקיים תקנו
האין כך מחוייבים לקיים כל תקנות
הן סנין רכח סעיף לג, עיין בבאור הגר"א
אם כן, מקור סמכותו של 'מרא דאתרא'
הוא משום גדרי תקנת קהל.

דעת מהר"י בן לב שהוזכר לעיל שאין

אבל בזמננו זה אין, הת"ח המורה כי אם הספר ואם הת"ח ראינוהו שהוא בדוק ומנוסה לעיין ובעל סברא יודע ומבין פשיטא שיעול להורות לא מיבעי בשוין אלא אפילו במקום שיש גדול ממנו.

יהי מהר"י בן לב לימרא דאתרא' יש דין רבו ולכן רק למי שממש מלמדם יש דין רבו. מננו; שהרב אינו מלמד, אינם יכולים לפסוק כמותו לקולא בשל תורה. אבל דומה אלו לגבי קבלת רב בעיר, הם דעת יחיד. כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן רנג שציבור יכול לקבל על עצמו לנהוג כחכם

עין ב'אבקת רוכל' סימן לב שכתב על הרמב"ם שבקהילות ארץ ישראל קבלוהו לפני ונוהגים כמותו בקולותיו ובחומרותיו. וכן בעוד פוסקים ראשונים ואחרונים, שאין צריך שיהיה רבם ממש.

יהי מהר"י בן לב הנ"ל הובאו גם בפר"ח אורח חיים בקונטרס מנהגי איסור סימן ונראה מדבריו שם שמקבל את דבריו בציבור המקבל על עצמו פוסקים של רב שאינו ממש.

מקור סמכותו של 'מרא דאתרא'

תשובת הרשב"א שהוזכרה לעיל, וכן בתשובת הר"ן ועוד פוסקים; משמע שהקבלה שבני מקבלים על עצמם מועילה משום שהיא עושה אותו לרבם. אלא שהרשב"א חילק, שאם הקבלה היא של פוסקים כשאינם לפנינו הרי "אין אלו כרבם ממש" ואם יש שם (הראוי להוראה יכול לאסור מה שמתירים. מה שאין כן במקום רבם אילו יעשו שלא יקלו בכבוד רבם". עומת זה, בשו"ת הרד"ך, בית יב משמע שהחיוב לנהוג כ'מרא דאתרא' הוא תקנת חכמים:

"אותם מנהגות קבועות ע"פ חכם חשוב שבעיר שמנהג לבני עירו אסור בדבר אחד לעשות סייג ובני עירו חייבים לנהוג כן מתקנת חכמים מפני כבודו וגם כי הוא מחמיר יותר מהראוי".

אמנם דברים אלו, שחייבים לנהוג כדבריו משום תקנת חכמים, אמורים לגבי סייגים קנות ולא על פסקי הלכה. אבל בשו"ת הר"ן סימן סב לגבי קבלת פסקי הרמב"ם משמע והיתה תקנת קהל, וכן בשו"ת הריב"ש סימן קה כתב: "אבל לאותם שיש להם לדון ע"פ המב"ם ז"ל מפני הסכמת הקהל" (וגדר תקנת הקהל חמורה, כפי שכתב ה'חכמת אדם' לקב"ע ע"פ א': "כמו שמחוייב לקיים תקנת חכמים שתקנו לנו אנשי כנסת הגדולה ותנאים מוראים כך מחוייבים לקיים כל תקנות הקהל". ונראה שמקור דברים אלו בשו"ע יורה דעה סימן רכח ע"פ לג, עיין בבאור הגר"א).

אם כן, מקור סמכותו של 'מרא דאתרא' הוא או משום הקבלה שהציבור מקבל על עצמו רבם או משום גדר תקנת קהל.

דעת מהר"י בן לב שהוזכר לעיל שאין כיום גדר זה היא דעת יחיד, ולכל הפוסקים -

הציבור יכול לקבל על עצמו רב. וכן משמע מדברי הפוסקים שמזכירים את קבלת הרמב"ם, שקבלה מועילה גם לנהוג קולא כדבריו נגד שאר הפוסקים.
 כן כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן רנג: "כל מקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על אחד מגדולי הפוסקים כמקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חיבור הרמב"ם ז"ל עשו אלו הגדולים כרבים".
 גם בן דורו של מהריב"ל, ר"י קארו בתשובת 'אבקת רוכל' סימן לב חלק עליו וכתב בקבלת הרמב"ם: "וקבלו עליהן לרב"ן ומשמע מדבריהם שתיתכן קבלה של רב אף אם אינו הרב שלמדם תורה.
 ובתשובת 'משפטי שמואל' (קונפורטו) חושן משפט סימן ב כתב, שגם למהריב"ל יכול לקחת רב מורה הוראה לפי מה שיבין בדברי הפוסקים ואין צריך לשאול פי רבנים אחרים של שאר עיירות. וכן מסתבר שדברי מהר"י בן לב אמורים רק לגבי השאלה האם לסמוך עליו להקל בשל תורה. וכבר התברר שרבים חולקים עליו.

ז. חיוב כל הציבור לפסקי הרב

הרד"ך בתשובה בית יא חדר א כתב, שכל קהילה וקהילה נדונה כעיר כפני עצמה. והבאו בתשובת מהרשד"ם חושן משפט סימן א, וכן מהר"י אדרבי בשו"ת 'דברי ריבות' סימן קסב ועוד פוסקים (ומנה אותם בספר 'דיני ממונות' ח"ב עמוד קצח). וגדר 'קהילה' הפרי חדש' (סימן תסה, לגבי דין חומרי מקום) שקהילה שיש בה מנין נקראת 'קהילה' וב'ביאור הלכה' ל'משנה ברורה' (סימן תסח ד"ה 'וחומרי מקום') מובא, שכוונתו שיש לקבלה כל צרכי ציבור, דהיינו בית כנסת, ומתפללים בה בכל יום בציבור, ויש בה מו"ץ ומקוה וכדומה, כנהוג בכל קהילות ישראל.
 אם סמכותו של 'מרא דאתרא' היא משום שהציבור קיבל אותו לרבם, הדבר מסתמך שסמכותו של 'מרא דאתרא' תלויה למעשה בקבלת הציבור, ואותו חלק מן הציבור שלא קיבל את הרב על עצמו אינו חייב לקבל את פסקיו.
 וכן כתב הרב ישראלי ('עמוד הימיני' סימן ו) במאמרו "לבירור סמכותה ההלכותית של הרבנות הראשית לישראל", לאחר שהאריך בגדרי דין 'חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר' כתב:

"והנה הרבנות הראשית קבלה עליהם רוב הציבור שבארץ ישראל בתור רבותיהם וגם הרבנים המקומיים אינם מתקבלים אלא באישור של הרבנות הראשית. נמצא שהרבנות הראשית יש לה בכל מקום שבארץ ישראל תוקף של מרא דאתרא, גם רבני המקום אינם פועלים אלא בשליחותם".

ולהלן, בסוף התשובה, חילק בין אלו שלא קבלו עליהם את הרבנות הראשית, שאין חשש של 'לא תתגודדו' כיון שאלו שני בתי דינים בעיר אחת, לבין אלו שקבלו עליהם את הרבנות ורואים בהם את רבותיהם שודאי שהם בגדר 'מרא דאתרא'.

ח. החיוב לנהוג כפסקי רבו

במספר מקומות בש"ס מצאנו שתלמיד נוהג כפסקי רבו. מסכת כתובות דף ה עמוד א שהובאה לעיל:

בב"ב רב אמרי רב שרי ושמואי
 אמר רב נחמן בר יצחק וסימנין
 ר"ש רב שצריכין לעשות כ
 רב הונא אמר מותר לטלטלו.
 סבירא ליה דאית ליה מוקצה
 במסכת חולין קיא עמוד ב:
 רב הונא ורב חייא בר אשי ה
 גיסא דמברא למר אייתו ליה
 תאנים וענבים בתוך הסעודה
 רבך הכי ומר אמר ליה לתבריו
 במסכת שבת יב עמוד ב: "שבקיה,
 מנורות אלו מבואר, שכל זמן שתלמי
 על כן, מצאנו בפסחים קיד עמוד
 הכרחי: "רבא הוה מהדר אסי
 לב עמוד ב "היכי דמי עבות וכו' ה
 הדבר. משמע בתשובת הרשב"א
 שלא יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבם'
 ברמב"ם ובשו"ע לא מצאנו חי
 את דיני המורה הלכה בפני רבו. וגם
 יורה דעה סימן רמב סעיפים ח-ט
 חלק ו 'יורה דעה' סימן יח בסופו.
 אלו אינם אמורים כששאל את
 ידועה. אם שאל את הרב, ר
 הנמצא להלכה בשו"ע יורה דעה
 בתלמידו דוקא. כמו כן הדו
 אינה מובהק.
 מצאנו גם הרבה מקומות שתלו
 סימן רלח, ואפילו על רבו מובהג
 מרוטנבורג שהיה רבו מובהק.
 תשובה זו הובאה ברמ"א ביורה דעה
 או הוראה אם יש לו ראיות והוכחו

ע"כ הוי שוב בגדר שקול, והרוצה לעשות כדברי זה עושה זכו. אכן מה שמחלק בין אחד נגד רבים לבין רבים ורבים אינו מובן מה ההבדל ביניהם כיון שהם מיעוט נגד רבים. ועמד בזה בס' משנה יעבץ סי' ה' עיי"ש. עוד קשה שהרמב"ן לכאורה סותר א"ע שבחולין מ"ג: כתב בתי' קמא הא דאמרו הרוצה לעשות כב"ש עושה וכו' ולא אמרו בזה בשל תורה הלך אחר המחמיר. מתוך שמחלוקתם של תלמידי ב"ש וב"ה גדולה וכל חכמי ישראל נכנסים תחתיה ונעשית להם תורה כב' תורות, דרשות כל אחד לעשות כדבריהם כדאמרינן ביבמות, וכיון שכן הרוצה להיות עם ב"ש ולעשות כדבריהם לעולם רשאי הוא" עכ"ל. מזה יוצא שבעלמא כשיש רוב מנין כנגד רוב חכמה אין אומרים הרוצה יעשה כדברי זה או כדברי זה, אלא בשל תורה הלך אחר המחמיר. ולא משתמע מלשונו גם, שכונתו למה שמסיק בתי' ב' בחולין שם, שהוא כשיש בדבריהם חומרא וקולא גם יחד, שלא הזכיר זאת. כן צ"ע עצם דבריו בחולין שחילק בין מחלוקת דעלמא לון של ב"ש וב"ה שהיא מחלוקת גדולה, דמה בכך ומאי נפ"מ מזה. והנראה כונתו במה שחילק בין יחיד נגד רבים לרבים נגד רבים, כי ביחיד נגד רבים כבר הוכרע ונפסק בגמרא ונקבע בתור כלל. יחיד ורבים הלכה כרבים" (ברכות ט). שאין רשות לשום אדם לבחור היחיד בתור רבו ולסמוך עליו, שבטלו דבריו לגמרי. משא"כ ברבים נגד רבים לא נקבע שום כלל בזה בגמרא, ואינו אלא אומדנא, ובאיכא רוב חכמה נגד הרוב, אין גם אומדנא. ע"כ הוי שקולים, ואז אפשר לסמוך על מי שרוצה, שהוא רבו בזה, והכרעתו ופסקו הוי דין בשביל מי שסומך עליו וכנ"ל, ואפילו בדין דאורייתא. אכן יש לדון בו מצד אחר והוא מדין. לא תתגודדו, דאין יתכן לומר שכל אחד הרשות בידו לבחור לו רבו ונמצאת התורה כשתי תורות, כמבואר בסוגיא דיבמות (יג"ד). וע"ז מתרץ הרמב"ן, די"ל דהו מקור ההלכה שכשנחלקו שני חכמים ואין להכריע יש ללכת בשל תורה לחמיר, שאינו מצד ספק תורה לחמיר, דכנ"ל לא ס"ל להא הרמב"ן, כיון שסומך עליו בתור רבו, הרשות בידו לא רק לענין אותה חתיכה. אלא הוא מדין לא תתגודדו, שמשו"כ מן הראוי שכולם ילכו להחמיר, כי גם

המקל אינו עובר באיסור כשנוהג להומרא. משא"כ בשל סופרים השוו המדה לקולא. וזה שייד רק בכל מחלוקת דעלמא אבל במחלוקת ב"ש וב"ה שהיא מחלוקת של כל חכמי ישראל, אין משום לא תתגודדו אפילו במקום שאין שם בי"ד שמורה כב"ש, כי הרי כך מורה הלשון, הרוצה לעשות כב"ש עושה, אפילו אם אין שם בי"ד שמורה כב"ש, כי מתוך גודל היקף המחלוקת, הרי נחשב בכל מקום ומקום כאילו יש שם בי"ד משל ב"ש וב"ה, והרי בזה אמרו שם, ששני בתי דין בעיר אחת אין בזה משום לא תתגודדו. ונראה שבוה יתורץ דקדוק הלשון שביבמות שעמד ע"ז הריטב"א, שאמר שם והא ב"ש וב"ה כשני בתי"ד בעיר אחת דמו, ולמה נקט הלשון "כשני" ה"דמו", אם היה הדבר כן שהיו שניהם בעיר אחת. אבל לפי הנ"ל י"ל שבאמת לא היו בעיר אחת, והקושיא היא מאלה הנוהגים כדברי ב"ה וב"ש והם בעיר אחת, שזה כמו שני בתי"ד בעיר אחת.

י. כתב הרמ"א (י"ד רמ"ה סכ"ב): אין להורות איסור והיתר או לדרוש ולנהוג שררה באתרא דחבריה. והגר"א ציין שם המקור ממ"ש (עירובין צד). אתריה דשמואל הוה ולא רצה רב להורות שם וכן כמה עובדי עכ"ל. ויוצא מהגר"א שהא שאין להכחם להורות באתרא דחבריה הוא גם באותם דברים שבהם הוא חלוק עם החכם שבמקומו בדומה לאותן עובדי שמציין הגר"א. והיינו שבגונא שאין כאן טעות בדבר משנה, אלא הם חלוקים בשיקול הדעת, שהוראתו של הראשון הוראה היא, וכיון שזהו אתריה, גם טרם שהורה אסור לו לאחר להורות כפי מה שגראית לו דעתו כי באותו מקום מהווייבים ללכת אחר המרא דאתרא. והנה סתם הרמ"א ומשמע ברור שהוא גם בדברים שחלוקים בדאורייתא, כיון שהוא דבר שבישקול הדעת, החכם בזמנו ובמקומו הוא בדומה לכוחם של חכמים הקדמונים במקומם ובזמנם, שהרי משם אנו למדים הלכה זו, כמו שציין הגר"א הנ"ל. ועיי' ברין פ' מקום שנהגו במה שבמקומו של ר"א היו כורתים עצים ובמקומו של ר"י היו אוכלים בשר עוף בחלב הוא משום "שתלמידי ונשי מקומו נוהגים כמותו בין לקולא

סי
בי
ל
א
א
כ
ב
ב
ג
ה
ה
ה
ל
ל
מ
מי
ה
ה
ש
ש
ש
וכ
כו
מי
ש
ש
ר:
ש
ש
כ:
א
ש
יו
כ
ל
ה
ד
יו

צ"ח ה"י"ן

הכ"ל ל"און יב"ל 33

יא. והנה הרבנות הראשית קבלה עליהם רוב הציבור שבא"י בתור רבותיהם. וגם הרבנים המקומיים אינם מתקבלים אלא באישור של הרבנות הראשית. נמצא שהרבנות הראשית יש לה בכל מקום שבא"י תוקף של מרא דאתרא. כי גם רבני המקום אינם פועלים אלא בשליחותם. ממילא קיימת כלפיהם ההלכה של הרמ"א הנ"ל, שאין להורות נגד פסק שלהם, ואין לפרסם להלכה למעשה דעה שהיא מנוגדת לפסק הלכה שלהם, כל עוד אין הדבר בחינת טעות בדבר משנה אלא טעות בהכרעה ושיקול הדעת, גם כשהם פוסקים להקל, וגם כשה נוגע לאיסור הורה. וזהו גם טרם שפסקו, ומכש"כ לאחר שפסקו שבוה קיים פסקו של הרמ"א שגם חכם שהתיר אין לשני לאסור, והוא כנ"ל מהגרע"א מוסכם אליבא דכו"ע, עכ"פ לענין לכתחילה יש להימנע מזה מחמת כבודו של ראשון, ובניד"ה גם אם עבר השני והורה, אין הוראתו הוראה כלפי ציבור זה, כיון שקבלו עליהם הרבנות הראשית כרבותיהם, וכנ"ל.

זאם אמנם כלפי אותו חלק ציבור שמעיקרא לא קיבל עלין את הרבנות הראשית יש לדון שאין בזה משום, לא תתגודדו, בשני בתי"ד בעיר אחת וכנ"ל. אבל אותו ציבור, והוא רוב היישוב שבא"י, שבחרו ברבנות הראשית ורואים בהם את רבותיהם, כלפיהם וכן כלפי הרבנים המשמשים באותן קהלות מכוח מינוי והסכמת הרבנות הראשית, ודאי שהם בגדר המרא דאתרא שדינם דין ופסקם פסק, גם במה שנוגע לשאלות איסור תורה, כל עוד שלא יתגלה בפסק טעות ח"ו בדבר משנה.

ומכאן למודעי, שכל אותם פסקי הרבנות הראשית, שהוצאו לאחר דיון וש"ט כהלכה, אעפ"י שיש חכמים שמתנגדים להם, אין כאן מקום לדון אלא כמחלוקת שבשיקול הדעת, ובוה פסקו של המרא דאתרא שריר וקיים ללא הרהור.

(ולענין עיקר המינוי לכתחילה, מיהו הראוי לאותה איצטלא, עי' תשו' חת"ס אורח י"ג.)

בין לחומרא. הרי לנו מזה שהכלל שהביא הרמב"ן לענין יחיד ורבים הלכה כרבים אף הוא לא נאמר אלא כלפי מי שבא לנהוג כדעת חכם אחד בדבר אחד, אבל תלמידיו ואנשי מקומו, בדין נוהגים כמותה, ואעפ"י שהוא יחיד ובעלמא בטלו דבריו, במקומו יש לפסוק כמותו, ואפילו כשמקי באיסור תורה, בדומיא דהא דר"א. וע"ע הגהות הגרע"א בדברי הרמ"א (רמ"ב סל"א הנ"ל), שהביא להלכה חכם שהתיר אין חבירו רשאי לאסור, וכתב ע"ז הש"ך שלא שת לבו לציין שהתוס' ע"ז חולקים על הרא"ש. וע"ז הביא הגרע"א מהגר"י באסאן שבכונה כ' אינו רשאי להתיר, היינו שאין היתרו היתר גם בדיעבד, משא"כ בלאסור כתב בלשונו, "אין לשני לאסור" היינו שלכתחילה רק אינו רשאי מפני כבודו של ראשון, וכוונתו שגם התוס' מודים בזה שמהמת כבודו של ראשון אין לו לאסור מה שהתיר. והנה המדובר גם בשאלת איסור תורה וכנ"ל ומ"מ עליו להמנע עכ"פ לכתחילה מחמת כבודו של ראשון, ולכאורה הרי לדעתו הוא מכשיל באיסור תורה ואיך ישתוק מחמת כבודו של ראשון, אלא שכבר הוסבר לעיל, שבכל מקום של שיקול הדעת, רשות ההכרעה לחכם שהוא ראוי להוראה, והכרעתו הוי דין, וע"כ כל עוד שאין חבירו חלוק עליו, ההוראה יש לה תוקף של הוראה, ואעפ"י שלדעת החכם השני אין הדין כן, כל שאינו חולק עליו, הדין הוא דין, וע"כ אינם נכשלים בשום איסור כלל, ושפיר שייך לומר שימנע מלומר דעתו מחמת כבודו של ראשון. וזהו בשאין החכם הראשון המרא דאתרא, משא"כ כשהוא נתקבל כרב המקום, אפילו טרם שהורה אסור לחבירו להורות, ואפילו בדבר שיודע שהחכם יורה שלא כדעתו, ולדעתו החכם של המקום טועה בשיקול הדעת בדבר הנוגע לאיסור תורה, אין לו להורות כפי פסק הרמ"א, ובוה גם אם עבר השני והורה, יש לציבור לשמוע בקול המרא דאתרא, וכמו בהא דר"י אליעזר, וכנ"ל אפילו יחיד נגד רבים, ומכש"כ במיעוט נגד רוב.